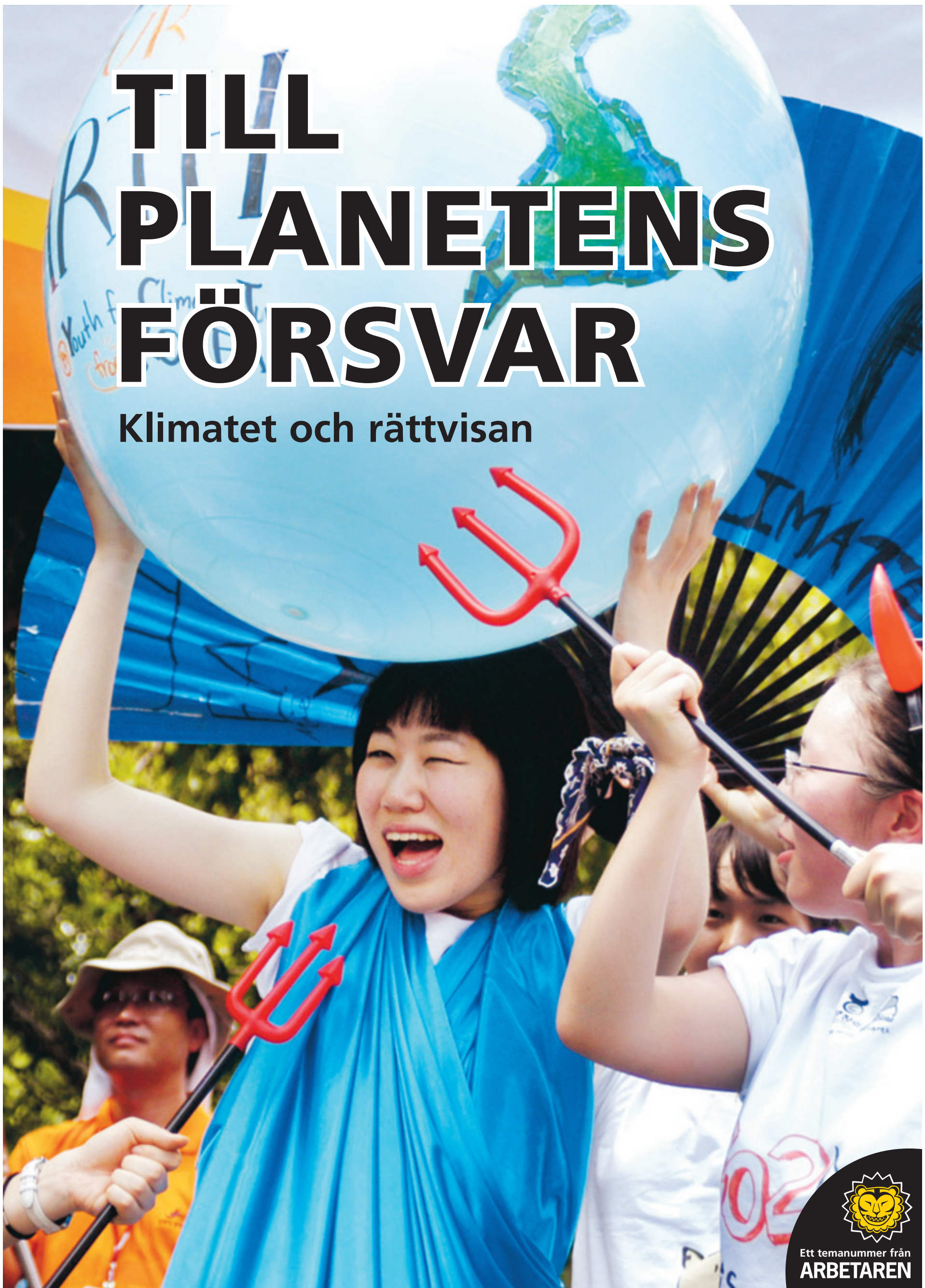

TILL PLANETENS FÖRSVAR

Klimatet och rättvisan

Ett temanummer från
ARBETAREN

Det mullrar från Syd

Byn Ngarambe i Tanzania är bara en av alla de afrikanska samhällen som saknar vatten. I Tanzania har torkan varat i tre år.

FOTO: DAVID DAHMÉN/SANPIX

Planeten är nere för räkning. Den svettas i en livsfarlig feber. Det är som i slutet av en Rocky-film, fast på riktigt. Ska planeten resa sig?

Arbetaren åkte till klimatmötet på Bali i Indonesien för att möta dem som börjat samla kraft för en global resning. Som börjat mobilisera till det som kan bli den största av massrörelser – en rörelse till planetens försvar.

Avgörandets stund är kommen.

Adam Kuleits Tanzania har det varit torka i tre år och att odla något blir allt svårare. På Rufina Mois atollö Carferets i Stilla Havet gör sig befolkningen redo för att evakueras – för gott. I Sydkorea tvingas de kvinnliga småbönder som Yoon Geum-soon organisera att importera tropiska fruktfrön – klimatet har tippat över till att bli tropiskt och de traditionella äppelodlingarna är snart ett minne blott.

I miljontals byar över hela världen görs samma erfarenhet:

– Förut har naturen varit vår vän, nu bestraffar den oss, som Adam Kuleit sammanfattar det.

Men det är inte bara konsekvenserna av klimatförändringarna som blivit smärtsamt påtagliga – fler och fler ser också kopplingen mellan utsläppen i den rika världen och hur naturen reagerar.

Än så länge är de ganska få, men bollen är satt i rullning och nu mullrar det dovt från Syds sociala rörelser. Fackföreningar, småbönder, ursprungsfolk och miljöorganisationer har alla lyft upp klimatfrågan till toppen på sina agendor och börjat ställa krav som kan sammanfattas i ett ord: klimaträttvisa.

Stoppa utsläppen, men gör det rättvist. Det är den rika världen som är ansvarig för

klimatkrisen. Det är därifrån resurserna måste komma – för att göra samhället klimativänligt och för att anpassa det så att det kan hantera klimatförändringarna.

INVID FN:S KLIMATMÖTE på Bali i Indonesien har de sociala rörelserna byggt upp en "Solidaritetsby för en nedkyld planet". Dominerar gör Via Campesina, en radikal bonderörelse som organiserar medlemmar i 56 länder inklusive de jordlösa rörelse MST i Brasilien. Via Campesinas gröna scarfs och kepsar syns överallt på småbönder från Thailand, Mocambique, Norge, Sverige och givetvis Indonesien.

En grön keps sitter på Yoon Geum-soon. Hon kommer från Korean Women Peasant Alliance i Sydkorea och berättar att Via Campesina länge har sett med oro på klimatfrågan, men att det är först nu som de verkligen förstått vidden av den.

– När klimatet förändras drabbas vi bönder väldigt hårt. Skadeinsekter sprider sig fort och det blir över huvud taget svårare att odla. Det gör att många bönder måste ge upp sina liv som bönder och tvingas flytta in i till städerna där de ofta har svårt att hitta jobb.

Nyligen beslutade Via Campesina att kampen för klimatet är den viktigaste frå-

gan för rörelsen. De har redan satt igång en omfattande utbildningskampanj för att öka medvetenheten hos sina medlemmar.

– Vi har också gett oss in i den internationella processen för att driva på för att utsläppen stoppas och för att visa att organisk odling, som vi länge kämpat för, är det som är bäst även för klimatet.

VIA CAMPESINAS utbildningskampanj kommer förmodligen att få en stor effekt. Medvetenheten om klimatförändringarna är ofta väldigt låg bland dem som inte jobbar direkt med frågan. En organisation som åkte runt och visade Al Gores klimatfilm *En obekvämt sanning* i Indonesiens gymnasieskolor för ett år sedan vittnar om att inte en enda elev kände till klimatförändringarna innan de såg filmen.

Samma erfarenheter görs i alla världsdelar. På en konferens om Afrika och klimaträttvisa känner sig Adam Kuleit tvungen att ställa sig upp. Hans ansikte lyser av glädje.

– Jag är så glad att vara här tillsammans med er.

Efteråt berättar han om sin frustration över att så få har koll på klimatfrågan och om att han är med i ett nätverk i Tanzania för andra som också jobbar med frågan. Han är besviken, både på att regeringen ►

AV DAVID JONSTAD OCH RIKARD WARLENIUS (TEXT OCH FOTO)

FOTO: JOSE FIGUEROA

Medan utsläppen från Nord utgör de största koldioxidkällorna...

... är det länder i Syd som får ta den värsta smällen. Låglänta ö-riken riskerar att läggas helt under vatten när havsnivån höjs.

Medlemmar ur den internationella radikala bondeorganisationen Via Campesina demonstrerar

► inte gör något för att upplysa folk och på att det går så trögt för den massaj-organisation han företräder att öka medvetenheten.

– Vi är väldigt oroliga över att öknarna breder ut sig. Folk påverkas redan hårt. De ser förändringarna, men de känner inte till den internationella processen kring klimatförändringarna. Det är väldigt frustrerande när man ser att det internationella samfundet inte gör något. De försöker hela tiden fly riktiga åtgärder.

Rufina Moi suckar djupt över frågan vad som ska hända med henne och de ungefär 15 000 andra som bor på atollöarna söder om Papua.

– Vi lever av våra fruktträd, men när havsnivån stiger sköljer saltvatten fram och dödar träden. Vi förhandlar med regeringen om en ny bosättning, men ännu är ingenting klart. De gamla vill inte flytta, men vi försöker övertala de unga i alla fall.

DET ÄR PÅ DE SMÅ atollöarna och i Afrika som orättvisan i klimatfrågan blir som tydligast. Människorna där drabbas allra hårdast av den kris som de själva har bidragit allra minst till att skapa. Dessutom har de inte mycket att säga till om i den politiska process som ska lösa krisen.

Det senare är något som Raphaël Hanmbock tänker ändra på. Han kommer från Kamerun i Västafrika och är med i African

Network for a Climate Community.

– Även om vi i Afrika har många andra stora problem, som fattigdom, så måste vi prioritera kampen för klimatet mycket mer. För om vi inte gör det kommer kostnaden att bli väldigt, väldigt hög.

Raphaël Hanmbocks organisation har en tydlig idé om hur klimatfrågan kan hanteras på ett sätt som inte bara är effektivt, utan även rättvist. Sedan fem år stödjer de idén om Minskning och utjämning, M&U

Raphaël Hanmbocks

”Minskning och utjämning skulle lösa alla de frågor som folk pratar om på klimatmötet, utan att det blir välgörenhet.”

(se grafik på sidan 6) – en radikal modell som skulle tvinga ner de rika ländernas utsläpp kraftigt, låta de fattigaste ländernas utsläpp öka något och på några decenniers sikt nå lika stora per capita-utsläpp för alla världens länder.

Det är en idé som går stick i stäv med Kyotoprotokollet som för det första endast omfattar de rika länderna (minus USA) och för det andra vill ha samma procentuella

minskningar för alla industriländer, oavsett nuvarande utsläppsnivå.

– Vi är väldigt oroade över Kyotoprotokollets ramverk. Minskning och utjämning är det enda ramverk som kan leva upp till FN:s klimatkonvention om att förhindra en farlig klimatförändring och låta Nord ta det största ansvaret för utsläppsminskning.

Minskning och utjämning har ett växande stöd i Afrika. Climate Network Afri-

ca, i vilken inte bara Raphaël Hanmbocks organisation ingår utan även många andra organisationer från Väst- och Centralafrika, har tagit tydlig ställning för modellen. Dessutom har många av de afrikanska delegaterna M&U på sin agenda. Nu gäller det bara att få resten av världen att lyssna.

FN-FÖRHANDLINGARNA om ett nytt klimatavtal handlar inte bara om utsläppsminskningar utan om en rad andra frågor: hur skogsskövlingen ska stoppas, hur utvecklingsländer ska få tillgång till grön teknik och kanske framför allt – hur de ska kunna anpassa sig för att möta klimatförändringarna.

– Att skydda sig mot klimatförändringarna i USA och Europa är ganska enkelt eftersom ni har mycket pengar. I Afrika är det väldigt svårt. Det var tydligt tidigare i år när flera länder i Västafrika drabbades av enorma översvämningar, bland annat i Mali. För att rädda folk som blivit strand-satta var man tvungen att använda helikopter. Problemet var att det inte fanns tillgång till någon helikopter i Mali, så man fick flyga in en helikopter från Frankrike!

– Minskning och utjämning skulle lösa alla de frågor som folk pratar om på klimatmötet, utan att det blir välgörenhet. Nord skulle helt enkelt tvingas betala vad det kostar, säger Raphaël Hanmbock.

En kritik mot Minskning och utjämning är att den vill tvinga över resurser från

under klimatomötet på Bali.

Nord till Syd genom en marknad där länder med låga utsläpp kan sälja utsläppsrätter till rika länder. Kritikerna menar att handel med utsläppsrätter aldrig kommer att gynna de fattiga – i handel är det alltid den starkaste parten som drar det längsta strået.

– De har rätt! Naturligtvis, säger Raphaël Hanmbock. Så länge vissa är många gånger rikare än andra, kommer det inte att bli jämlikt. Men det betyder inte att vi inte kommer att kunna tjäna på handel. Det avgörande är inom vilket ramverk den görs.

Detsamma säger Colin Challen, brittisk parlamentsledamot som också kommit till Bali för att argumentera för Minskning och utjämning, bland annat på konferensen om Afrikas klimatutmaning. Colin Challen påminner om att det som ligger som grund för FN-förhandlingarna är vetenskap som i flera fall är daterad.

– Risken för en skenande klimatiförändring är stor. Det kommer att behövas internationellt samarbete och ett säkert sätt att minska utsläppen. Minskning och utjämning är väldigt tydligt på den punkten – det är dessutom en modell som är väldigt enkel och därför lätt för folk att förstå.

Och stödet för Minskning och utjämning breder ut sig. När den nya klimatrörelse som nu växer fram i Storbritannien gjorde aktioner mot flygindustrin i somras

hade aktivisterna principerna för Minskning och utjämning skrivet i handflatorna. Den princip som modellen bygger på – lika per capita-utsläpp – har numera stöd såväl i Tysklands som Storbritanniens regeringar.

I EUROPA ARBETAR nätverket Action for a Global Climate Community för Minskning och utjämning. De föreslår att länder som redan nu stödjer idén startar ett eget sam-

arbete som kan växa i takt med att fler länder ansluter sig.

Raphaël Hanmbock är hoppfull, hans M&U-kontakt nät växer, men han är säker på en sak – utan kamp i både Syd och Nord kommer inte klimatiförändringarna att stoppas.

– Folk i i-länderna måste hjälpa oss att slåss för ett avtal som bygger på rättvisa.

När Colin Challen avslutat sitt föredrag, reser en kvinna från brittiska Oxfam, Cate

Fakta Klimatrörelsen

- **Climate Action Network (CAN)** är ett nätverk bestående av 430 organisationer i både Nord och Syd. De stora miljöorganisationerna, som Greenpeace, Jordens Vänner och Världsnaturfonden är alla medlemmar där. CAN följer förhandlingarna i UNFCCC mycket nära, skriver utlåtanden och förslag. Det är snarare en "lobbyorganisation" än en folkrörelse, och det finns även spänningar inom CAN, exempelvis mellan folk från Nord och Syd, och vad gäller synen på handelsmekanismer. CAN:s linjer sammanfaller tämligen ofta med EU:s. Under COP-mötena delar CAN ut skampriset "Dagens Fossil" till det land de anser har blockerat processen mest.
- **Durban-gruppen** för klimaträttvisa är ett nätverk som vänder sig emot marknadsmekanismer i klimatregimen. Det består främst av sociala rörelser från Syd som på olika sätt drabbas av klimatiförändringarna, direkt eller indirekt (som plantager för att utvinna biobränslen). Durbanapellen har undertecknats av ett par hundra organisationer, men det är färre som är aktiva i nätverket. Även Durbangruppen deltar på, eller strax utanför, COP-möten. De har inget artikulert alternativ till dagens klimatregim, och många tycks föredra inget avtal framför ett nytt marknadsbaserat avtal.
- **Vår värld är inte till salu** är ett internationellt nätverk av organisationer som protesterat mot orättvisa handelsavtal vid exempelvis WTO-möten. I nätverket ingår massorganisationer av småbönder, arbetare, ursprungsbefolkningar och kvinnor, främst från Syd-länder. Även om inte miljöfrågan är ny för dessa organisationer var 2007 första gången de mobiliserade till ett

klimatoppmöte. I likhet med Durbangruppen tar de avstånd från marknadsmekanismer i klimatregimen.

■ **ITUC** – International Trade Union Confederation – har länge deltagit i UNFCCC:s möten, men aldrig så stort som i år, med en 85 personer stark delegation. De arbetar både för kraftiga utsläppsminskningar och "just transition" – en schysst klimatomställning som innebär att arbetare som blir arbetslösa ska ha rätt till omskolning, att det satsas på nya gröna jobb, och så vidare. I klimatsammanhang är ITUC snarare att betrakta som en lobbyorganisation än en mobiliserande massrörelse.

■ **Climate Justice Now! Coalition** är det senaste bidraget till klimatrörelsen. Nätverket bildades under Bali-mötet och samlar småbönder, ursprungsbefolkningar, miljövänner med flera som kämpar för klimaträttvisa. Mot klimatiförhandlingarnas "falsa lösningar" på klimatiförändringarna – så som klimatkompensation, biobränslen och handelsliberaliseringar vill koalitionen ställa "verkliga lösningar" som minskad konsumtion, stora resursöverföringar från Nord till Syd, låta fossila bränslen vila i marken och hållbara småjordbruk. Bland medlemsorganisationerna finns Via Campesina, Jordens Vänner och World Rainforest Movement.

■ **Utöver dessa** finns en uppsjö av NGO:s som arbetar på uppdrag av privata företag, samlade i paraplyet Bingo (Business and Industry NGO's). Den enskilt största NGO:n på plats på Bali lär ha varit International Emissions Trading Agency, med över 300 delegater.

“Det är på de små atollöarna och i Afrika som orättvisan i klimatfrågan blir som tydligast. Människorna där drabbas allra hårdast av den kris som de själva har bidragit allra minst till att skapa.”

Raxworth, vissa invändningar. Är lika per capita-utsläpp verkligen rättvist när vissa länder redan har tagit för sig av så stor del av atmosfärens utrymme genom att fälla sina skogar, bygga sina vägar och fabriker, och även skolor, sjukvård och försäkrings-system? Kommer atmosfären verkligen att räcka till om Afrika bygger upp infrastruktur och välfärdssystem och vi samtidigt ska dela lika på utrymmet?

Hon förespråkar i stället en ny modell,

“Är lika per capita-utsläpp verkligen rättvist när vissa länder redan har tagit för sig av så stor del av atmosfärens utrymme?”

Greenhouse Development Rights, GDR, som ger större atmosfäriskt utrymme åt fattiga än rika, och samtidigt upprättar stora fonder för de anpassningsåtgärder som är nödvändiga för att skydda människor från klimatiförändringarnas konsekvenser.

Utöver Cate Raxworths moraliska kritik finns också en mer formell kritik av M&U, som Katherine Watts från Climate Action Network ger uttryck för. FN:s klimatkon-

ventions defintion av "olika men gemensamt ansvar" handlar inte bara om historisk skuld, som M&U baserar sin rättvisepincip på, utan även *kapacitet* att bidra till klimatkrisens lösning. Greenhouse Development Rights väger samman både ansvar och kapacitet när utsläppsminskningarnas och anpassningarnas bördor ska fördelas.

UPPHOVSMÄNNEN TILL GDR är två gamla "green lefties", Tom Athanasiou och Paul Baer från amerikanska Ecoequity, samt forskaren Sivan Kartha vid Stockholm Environment Institute. Deras modell är ny, den presenterades i mer utförlig form först i september 2007. Ändå diskuteras den en hel del på klimatomötet i Bali, vilket glädjer Tom Athanasiou.

– Vi började som anhängare av Minskning och utjämning. Vi försökte först korrigera några av problemen, men blev sedan övertygade om att modellen inte funkar för många länder. Kina kommer inte på miljoner år att godta M&U, och om Kina inte kan gå med på det, vad är då poängen? Om både Kina och USA hatar det – varför då arbeta för det, har du inget annat att göra med din tid? säger han med ett skratt.

Anledningen till att Kina, enligt Tom Athanasiou, aldrig skulle gå med på en per capita-modell är att deras utsläpp redan ligger över det globala genomsnittet. Under ►

Modeller för utsläppsminskningar

Minskning och utjämning, M&U

Principen bakom Minskning och utjämning är enkel: Alla människor har lika stor rätt till atmosfären. Därför kan inte den nuvarande ordningen där rika länder släpper ut upp till hundra gånger mer än fattiga länder fortgå. Tvärtom måste utsläppen snabbt sjunka och samtidigt jämnas ut mellan världens länder.

Rika länder måste därmed tvingas sänka sina utsläpp mycket kraftigt, medan fattiga länder bör kunna öka sina utsläpp något. I slutänden hamnar alla länder på samma utsläppsnivå, omkring 1 ton per person och år. En genomsnittssvensk släpper i dag ut cirka 6 ton, en bangladeshier cirka 0,2 ton.

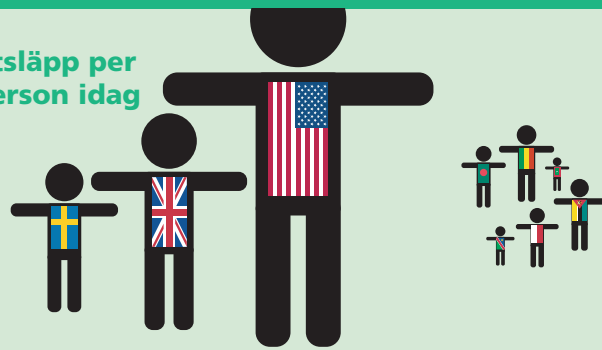
Tanken bakom M&U (Contraction & Convergence på engelska) är att skapa ett ramverk som säkert och snabbt tvingar ner utsläppen på ett rättvist sätt, samtidigt som stora ekonomiska resurser förs över från rika länder till fattiga. Bakom M&U-

modellen ligger Aubrey Meyer på Global Commons Institute i Storbritannien. Principerna bakom modellen har ett ökande stöd både inom organisationer som arbetar med klimatfrågan och bland politiker och regeringar. Utanför Storbritannien är det framför allt Afrika som förespråkar M&U, men även Tysklands förbundskansler Angela Merkel har uttryckt sitt stöd för principerna bakom M&U.

Så skulle M&U fungera:

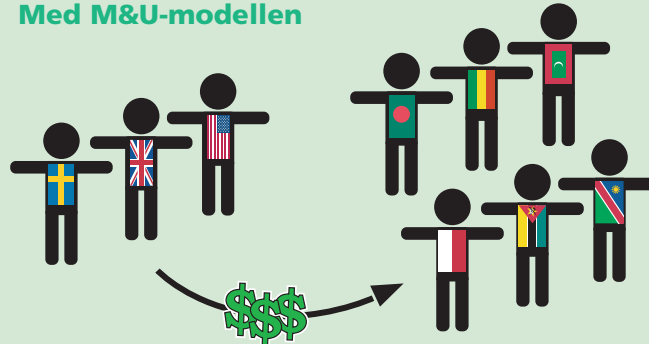
1. Ett globalt tak sätts för utsläppen så att riskerna för omfattande klimatförändring minimeras. För varje år sänks taket så att utsläppen med tiden mer eller mindre försvinner.
2. De utsläpp som kan tillåtas fördelas successivt jämnt mellan alla världens medborgare.
3. Länder med låga utsläpp har möjlighet att sälja sina utsläppskvoter till rika länder som inte hinner minska tillräckligt fort.

Utsläpp per person idag

GRAFIK: DANIEL ANDRÉASSON

Med M&U-modellen

Greenhouse Development Rights, GDR

Den modell som mest konsekvent sätter rätten till utveckling i centrum heter Greenhouse Development Rights, GDR, och har utvecklats av den amerikanska organisationen Ecoequity. Den bygger på att en "utvecklingsströskel" definieras. Endast människor som ligger över den tröskeln inkomstmässigt anses behöva minska sina utsläpp och betala för nödvändiga anpassningsåtgärder. De som ligger under tröskeln har rätt att använda såväl sina inkomster som utsläpp till ekonomisk och social utveckling.

Utvecklingsströskeln föreslås ligga på 9 000 dollar per år (cirka 60 000 kr). I alla länder undantas inkomster under den nivån från utsläpps- och betalningsansvar. Inkomsterna hos resterande del av befolkning utgör landets kapacitet att bidra. I modellen beräknas även varje lands ansvar för klimatförändringarna som de utsläpp som har genererats efter år 1990, då IPCC:s första rapport kom, och i proportion till inkomsterna över utvecklingsströskeln.

Varje lands ansvar och kapacitet vägs samman i ett index som bestämmer landets utsläppsbana och dess betalningsansvar.

Författarna föreslår att det globala utsläppstaket motsvarar IPCC:s strängaste scenario, som syftar till att minska de globala utsläppen med 85 procent fram till 2050.

Resultatet blir att de flesta utvecklingsländer enligt modellen får rätt att fortsätta öka sina utsläpp en del, samtidigt som de flesta industriländers utsläpp måste minska mycket kraftigt – ner till nollutsläpp redan omkring 2020, och därefter måste ha kraftigt negativa utsläpp.

Det enda sättet att i praktiken lösa kraven på stora negativa utsläpp är enligt upphovsmännen att i-länder "köper" den största delen av sina utsläppsminskningar från u-länder, som därmed får tillgång till bra teknologi och pengar att fortsätta utvecklas ekonomiskt och socialt.

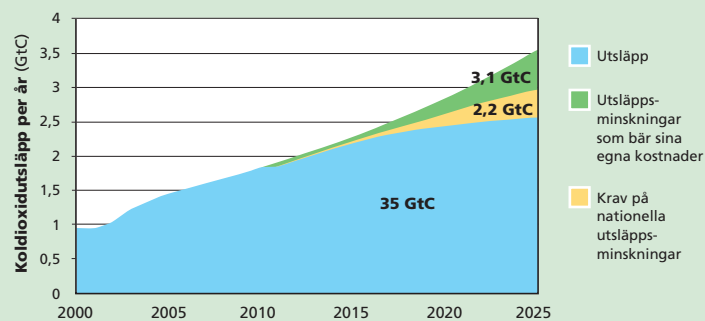
"Post-Kyoto"

Det mesta tyder på att nästa ramavtal för utsläppsminskningar bygger vidare på Kyotoprotokollet, med bindande åtaganden endast för i-länder och med flexibla mekanismer. Eventuellt kommer de större utvecklingsländerna att engageras på andra

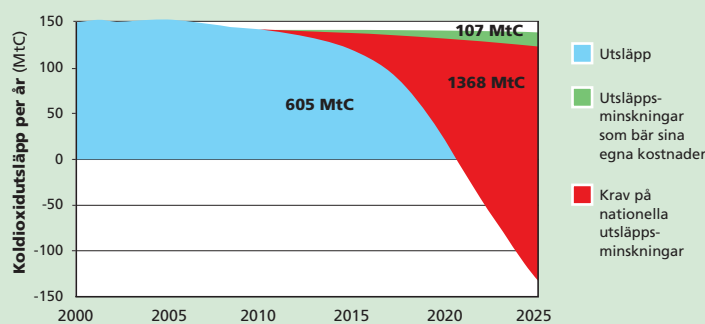
sätt än genom direkta utsläppsbegränsningar, exempelvis genom att de förbinder sig till energieffektiviseringar.

En del tyder på att skövling av skog kommer att motverkas med ekonomiska incitament.

Kina

Storbritannien

De ser

I en bortglömd del av Indien tvingar Himalayas smältande glaciärer varje år miljontals människor på flykt.

Ana Pinto är inte optimist. Hennes hopp står till att rädsan ska kunna driva klimatprocessen att handla lite mindre om marknad, och lite mer om medmänsklighet.

Det kanske minst kända området av Indien, vars existens är okänd för de flesta, ligger längst uppe i nordost, liksom bakom Bangladesh, på gränsen till Kina. Där bor 30 miljoner människor, till stor del tillhörande olika ursprungsbefolkningar, på Himalayas sluttningar och i Brahmaputras dalgångar. Där verkar hundra väpnade grupper för självständighet från Indien, och internationell media har inte tillgång till området, även internationella biståndsorganisationers tillträde är begränsat.

Kanske är områdets anonymitet förklaringen till att det också är ganska okänt att den kraftiga glaciäravsmältningen i Himalaya, en följd av den globala uppvärmningen, varje år skapar översvämningar som tvingar miljontals människor på flykt i området.

Ana Pintos svärfar var klok nog att bygga huset hon bor i på pålar, så ännu så

"Om vi lyckas flytta fokus från pengar och marknader till människor, mänskliga rättigheter, rättvisa, medkänsla, så kan det betyda mycket."

Ana Pinto

länge har hennes familj klarat sig undan översvämningar. Men utanför huset har marken varit vattenfylld upp till anklarna årligen i 7–8 år.

ANA PINTO och hela Meitei-folket påverkas på många andra sätt av glaciäravsmältningen.

– I år drabbades tio miljoner människor av översvämningarna, året innan sju miljoner. Det här området har alltid varit översvänningsdrabbat, men det har blivit

► M&U skulle Kina tämligen snart behöva minska utsläppen, medan landet anser sig ha rätt att fortsätta öka utsläppen i syfte att utvecklas ekonomiskt.

Vad GDR erbjuder är en rättighet för fattiga, upp till en viss inkomstnivå, att satsa sina resurser på utveckling i stället för att behöva ta ansvar för att minska utsläppen och betala för anpassningsåtgärder, vilket medför att även länder som Kina skulle ha rätt att fortsätta öka sina utsläpp, medan i-länderna skulle behöva minska sina utsläpp drastiskt (se grafik) – i själva verket mer än vad som är teoretiskt möjligt. För att det hela ska gå ihop under ett globalt utsläppstak måste, i realiteten, i-länderna

genomföra utsläppsminskningar i u-länder.

Frågan är om inte u-ländernas rätt till ökade utsläpp då blir närmast virtuell – en formell men inte reell möjlighet.

– GDR skyddar bara rätten till utveckling i dess svagaste betydelse. Den säger att klimatregimen åtminstone inte kan beskatta de fattiga. Den garanterar inte utveckling, men *rätten* till utveckling.

Men krävs det inte väldigt mycket handel för att kompensera i-ländernas stora krav på negativa utsläpp?

– Den måste inte nödvändigtvis innebära så mycket handel. Utsläppsminskningen kan delvis vara fondbaserad, delvis handelsbaserad. Men handelssystemen kan vara

bra designade. De kan baseras på auktionering snarare än på nedärvda utsläpp. Vi måste acceptera det faktum att vi lever i ett kapitalistiskt samhälle, att alla lösningar kommer att innehålla inslag av handel. Men vi måste aktivt försöka reglera handeln och skapa bra institutioner, menar Tom Athanasiou.

En annan fråga är förstås hur troligt det är att en klimatregim, vars rättviseanspråk går längre än till och med M&U, kommer att förhandlas fram i FN. Varför skulle USA, som inte går med på bindande utsläppsminskningar över huvud taget, acceptera GDR?

– Alla på det här mötet vet att vi inte kan

fortsätta så här, att vi måste nå en överenskommelse mellan u-länder och i-länder för att komma vidare. Och det finns snabba vändpunkter i den här branschen – Australien nådde just en. Om en överenskommelse mellan Nord och Syd kunde göras måste jag också tro att vi skulle nå en snabb vändpunkt globalt sätt. Och då är allt möjligt, även för USA, säger Tom Athanasiou.

OM FÖRESPRÅKARNA av radikala och principbaserade utsläppsmodeller rör sig i mötets utkant befinner sig Climate Action Network i dess centrum. CAN:s presskonferenser hålls i ståtliga konferenslokaler och genomförs effektivt av organisationsproffs.

Himalaya smälta

Ana Pinto är optimist, trots allt.

mycket värre på senare år. Det är en mänsklig katastrof, säger hon.

Hennes organisation sysslar inte främst med klimat- eller miljöfrågor, utan bildades för att tillvarata Meitei-folkets mänskliga rättigheter. De rapporterar om de väpnade konflikterna, där mord på civila och tortyr förekommer. De kämpar för land och utbildning

Ändå befinner sig Ana Pinto på klimatmötet på Bali för att delta i workshops, och för att koordinera kampstrategier inom Durban-gruppen (se faktarutan på sidan 5).

– Vi är ingen miljöorganisation, vad det handlar om är att den globala uppvärmningen hotar vårt folks överlevnad, vår kultur och till och med vår tro, eftersom platserna vi dyrkar förstörs, säger hon.

De katastrofer som den allt kraftigare glaciäravsmältningen skapar nedanför Himalaya förvärras av dammbyggen och utdikning av träskmarker.

– Staten har byggt många dammar för att utvinna vattenkraft och för att ”kontrollera” flödet. Men de släpper ut vatten även om dammen är full, eftersom efterfrågan på elektricitet är konstant och måste tillgodoses.

NU VILL REGERINGEN bygga ytterligare 192 dammar i området, delvis i flera trappsteg.

– Det är en galen sak. Vad händer om en av dammarna sprängs? Ju fler dammar som byggs, desto mer hotar det vårt folk, säger Ana Pinto.

Översvämningarna förvärras av att träskmarker dikas ut för att bebyggas eller odlas upp. Träsk absorberar vatten och håller det kvar till torrperioderna. När de dikas ur ökar vattenmängden, samtidigt som vattnet sprider sig till nya områden.

Himalayas glaciärer smälter och skickar sitt vatten vidare ner på lägre höjder. Tillsammans med dammbyggen och utdikning av träskmarker leder det till översvämningar som nu påverkas runt tio miljoner människor i området.

– Det är som att bjuda in floden till ditt hem, säger hon, och klagar på att nutidens människor, till skillnad från tidigare, bygger sina hus så nära floderna.

– Och det kommer bara att bli värre och värre.

Tills den dag då glaciärerna har smält och vattnet tar slut?

– Ja, men långt innan dess tror jag att vår natur kommer att vara förstörd, och våra samhällen ödelagda av konflikter.

Finns det inget hopp?

– Om vi i den här processen på Bali lyckas flytta fokus från pengar och marknader till människor, mänskliga rättigheter,

rättvisa, medkänsla, så kan det betyda mycket. Låt mig ta ett positivt exempel. Mangroveskogarna, som växer längs många av våra kuster, skövlas i snabb takt för att människor av någon anledning vill bo vid gyllene sandstränder med havsutsikt. Mangroveskogarna fångar upp 80 procent av vinden och tidvattnet, och skyddar oss på land. Om vi bara lämnar skogen ifred kommer mangroven växa upp igen, kanske behöver vi ge den en hjälpande hand lite här och där. Men det är ingenting som kostar miljarder dollar. Lite pengar till lokalbefolkningen, som tack för att de nu skyddar planeten i stället för att

hugga ner träden, är allt som behövs. Och det finns hundratals liknande exempel på lokala projekt.

Men, försäkrar hon, det innebär inte att hon tycker att allt ansvar ska läggas på individnivå. Nej, det behövs en ny politik.

– Men en politik som favoriserar livet, snarare än en som favoriserar pengarna. De med makt agerar bara på rädsla eller girighet. Eftersom det inte finns några incitament till girighet i det jag föreslår, kanske de i alla fall kan motiveras av rädsla.

RIKARD WARLENIUS
rikard.warlenius@arbetaren.se

Så har de också 430 medlemsorganisationer att plocka ur. Hela den traditionella miljörelsen finns representerad här: internationella organisationer som Världsnaturfonden, Greenpeace och Jordens Vänner, men också Svenska Naturskyddsföreningen, forskarnätverk och lobbyorganisationer både från Nord och Syd.

CAN driver inga krav som sticker ut utan förespråkar på många punkter samma linje som EU: 25–40-procentiga minskningar för rika länder till 2020 och globala utsläpp som börjar minska inom 10–15 år. CAN bygger gärna vidare på Kyotoprotokollet, men vill se ett absolut utsläppstak och att utvecklingsländerna hjälps in på en

”Vi tar inte EU:s position i många frågor. De tar våra!”

Katherine Watts, CAN

mer hållbar utvecklingsväg genom överföring av grön teknik. De stödjer också klimatkompensation och utsläppshandel.

Är det tillräckligt för ett nätverk av miljöorganisationer att ta ungefär samma

position som EU i många frågor?

– Vi tar inte EU:s position i många frågor. De tar våra! Vi är väldigt framgångsrika i vår lobbying, svarar Katherine Watts från CAN:s Europasekretariat.

CAN vill gärna se mer ambitiösa mål från EU, men stärks samtidigt av att EU antagit de hittills mest långtgående klimatmålen av industriländerna och kommer att satsa mer på förnyelsebar energi.

Även Jordens Vänner, som är kritiska till klimatkompensation och utsläppshandel är alltså medlem i CAN – trots att CAN:s officiella inställning är mer pragmatisk kring dessa frågor.

– Det finns olika åsikter inom CAN, och

idén med ett nätverk är att vara tolerant mot olika åsikter. Genom CAN mobiliserar vi och bedriver lobbyverksamhet runt FN:s klimatomöten, men vi vill också arbeta bredare med klimatfrågan, säger Joseph Zaccune från Friends of the Earth International.

EU VERKAR INTE vara någon match för CAN, återstår då att lobba för att få med resten av den rika världen. Men om det inte får effekt, om förhoppningarna om ett nytt tillräckligt kraftfullt klimatavtal grusas, kommer CAN att mobilisera sina medlemmar till kamp utanför maktens korridorer?

– Det kommer inte att bli aktuellt. Vi ►

- kommer inte att acceptera ett misslyckande, det har vi inte råd med. Vi har två år på oss att slåss som galna för det här. Det som står på spel är så stort att de flesta förmodligen inte förstått fullt ut vad det innebär.

Om mobilisering genom demonstrationer är vad som krävs är det inte CAN:s sak, svarar Katherine Watts.

– Vi har bara sex heltidsanställda på Europakontoret så det är inte riktigt möjligt att arrangera något. Men vi har organisationer inom CAN som kan sådant – Jordens Vänner och Greenpeace är till exempel väldigt bra på manifestationer, aktioner och medvetandehöjning. Att olika grupper antar olika delar av utmaningen är en styrka med nätverket.

MEN DET ÄR LÅNGT mellan CAN och Durban.

Om CAN är den proffsiga NGO:n (Non-governmental Organization) med självklar närvaro i FN:s korridorer är Durban-gruppen knappt ens ett nätverk utan ett informellt samarbete mellan gräsrotsgrupper främst i Syd. För tre år sedan undertecknade de en appell – ”Klimaträtt-

”Kyoto är inte bara meningslöst sett till utsläppen i världen, det är värre än ingenting om man ser till hur det påverkar befolkningar i Syd.”

Kevin Smith

visa nu” – på en konferens i den sydafrikanska staden Durban. Även om bägge nätverken är närvarande på FN-mötet i Bali är det med olikartade uppdrag. CAN är inne i kongresshallen – Durban hittar man på diverse sidotillställningar med vittnesmål om hur både klimatförändringarna och klimatregimen underminerar människors livsvillkor, eller så håller de teoretiska utläggningar om utsläppshandels fördärv.

Det som förenar Durban-appellens undertecknare är kritiken mot handelsmekanismer i klimatregimen. En av appellens undertecknare är Carbon Trade Watch, där Kevin Smith är medlem. Och han gör ingen hemlighet av att alla i klimatrörelsen inte är överens.

– De flesta miljöorganisationer har en snäv syn på klimatförändringarna. Det går inte att bara fokusera på koldioxid, för oss är det omöjligt att separera miljö från social rättvisa.

Durban-gruppen ser utsläppshandel som något som alltid drabbar Syd – det är samma gamla kolonialism, även om det nu är en ny vara som exploateras: billiga, påstådda utsläppsminskningar som exporteras med stor vinst till Nord.

Medan CAN och många andra firade

Indonesiska Jordens vänner manifesterar under Balimötet.

Kyotoprotokollets tioårsdag under förhandlingarna på Bali, levererar Kevin Smith idel sarkasmer om det protokoll som så många hoppades skulle innebära ett första steg mot adekvata utsläppsminskningar.

– Kyoto är inte bara meningslöst sett till utsläppen i världen, det är värre än ingenting om man ser till hur det påverkar befolkningar i Syd. Kyoto gör inget annat än suger energi ur klimataktivisterna och skänker enorma profiter åt utsläppshandlare i Nord och affärseliter i Syd.

Det är långt mellan CAN och Durban.

KEVIN SMITHS KRITIK av marknadsmekanismer går även ut över förslag som M&U, GDR och koldioxidransonering på nationell nivå, även om de bygger på de ”bra designade handelssystem” som Tom Atha-

nasiou talade om.

– Vi har ingen linje i Durban-gruppen om detta, men jag tycker att man är naiv i frågan om hur handel alltid missgynnar Syd. Det problematiska kvarstår i M&U: att en global allmänning styckas upp i äganderätter. Det tror jag nästan alltid leder till ökade ojämlikheter. I längden är det mer rättvist att bevara dem som allmänningar.

Kevin Smith rör här vid miljöproblemens kärna i en kapitalistisk omgivning, det som i nationalekonomiska termer kallas

Kevin Smith

för ”allmänningens tragedi”: eftersom utsläpp från exempelvis företag drabbar allmänningar saknas i regel ett pris på utsläppen. Därmed ”externaliseras” den samhällseliga kostnaden från företaget, som utan kostnad kan fortsätta smutsa ner. För att råda bot på denna ”tragedi” vill de flesta, även inom miljörörelsen, sätta ett pris på utsläppen och på så vis integrera dem i ekonomin. Men på köpet riskerar man då att stycka upp och stängsla in allmänningen.

Enligt Kevin Smith har man då gjort större skada än nytta. Frågan är vad alternativet är om man vill få bukt med utsläppen?

– Som klimataktivisterna måste vi börja kämpa för hållbara utsläppsminskningar i våra lokalsamhällen och i våra länder, snarare än att invänta en global klimatregim.

Ecuador kräver att oljan stannar i marken

Egentligen är det ganska enkelt. Om klimatförändringarna ska kunna stoppas måste de fossila bränslena stanna kvar i marken.

I Ecuador har en folklig kampanj fått med sig regeringen på att låta oljan i en oexploaterad källa vara.

Den väldiga regnskogen i nationalparken Yasuni i Ecuador är inte bara vacker. Här finns en rikedom på djur- och växtliv som slår det mesta – på blott en hektar av dess mark finns fler arter än i hela USA och Kanada tillsammans. I Yasuni lever dessutom flera ursprungsfolk i en självvald isolation från civilisationen.

Och under detta lurar det klibbiga flytande ämne som har kraften att radera inte bara regnskogen i Yasuni utan även stora delar av resten av Amazonas. Om blott två decennier räknar Världsnaturfonden med att 60 procent av regnskogen i Latinamerika är borta om vi fortsätter att bränna olja och kol i nuvarande takt.

Oljereserverna som ligger gömda under Yasuni uppskattas till en miljard fat. Skulle dessa brännas skickas 450 miljoner ton koldioxid ut i atmosfären, lika mycket som Sveriges totala utsläpp under sex år.

Ivonne Yánez från Oilwatch i Latinamerika är entusiastisk. Och frustrerad. Det förslag hon har i väskan är ju så klockrent – det skulle göra att de där koldioxidtonnen aldrig nådde atmosfären. Ändå verkar det svårt att få världen att intressera sig för förslaget: att skapa en fond som kompenserar Ecuador ekonomiskt för att inte exploatera oljan.

– Det är det enda sättet att hålla oljan i marken och låta skogen stå kvar, säger Ivonne Yánez.

IDÉN ÄR INTE hennes egen utan kommer från de lokalsamhällen som lever i nationalparken. Redan i dag utvinns olja vilket bland annat lett till att vattnet förorenats på flera ställen. Nu är befolkningen oroad över vad de omfattande planer som oljebolagen har för Yasuni kommer att leda till.

– De här människorna kämpar för sina rättigheter: rätten till land att leva på, rätten till mat och vatten – rätten till överlevnad. Men samtidigt kämpar de mot klimatförändringarna. De borde få kompensation för detta!

Eftersom regeringen skulle spara mycket pengar på att inte sätta igång det omfattande arbete som exploateringen kräver, räknar Oilwatch med att det skulle räcka med att samla in hälften av de fem miljarder kronor som oljevinster förväntas ge. Pengarna skulle både gå till staten, men också direkt till lokalsamhället. Där finns redan nu idéer på hur pengarna skulle kunna användas för att utveckla förnyelsebar energi och lokala strategier för en hållbar utveckling.

– Det är ett maktskifte! Från oljebolagen till lokalbefolkningen.

Tänkta bidragsgivare till kompensationsfonden är framför allt rika länder (Spanien, Italien och Norge har redan

FOTO: OILWATCH

I Yasuniområdet lever bland annat huaoranifolket, som redan nu känner av de problem som oljeutvinningen i området medför.

Ivonne Yánez arbetar för organisationen Oilwatch i Latinamerika.

Yasuni anses vara en av de platser på jorden som har störst biologisk mångfald.

visat sig intresserade), organisationer, företag och enskilda bidragsgivare.

IVONNE YÁNEZ tror att Yasuni kan bli en förebild, både för andra oljeländer, men också för folk i de länder som är de största oljeköparna – i Nord.

– Vi hoppas att folk i Nord – när de ser

”Det är ett maktskifte! Från oljebolagen till lokalbefolkningen.”

Ivonne Yánez, Oilwatch

hur vi kämpar i Ecuador – också kommer att känna att de måste anstränga sig för att få ner utsläppen. Det borde stå klart att vi måste ändra utvecklingsmodell. Vi kan inte fortsätta med en ekonomi som bygger på exploatering av naturen och obegränsad tillväxt genom användandet av fossila bränslen.

Att låta oljan stanna i marken är det enda sättet att stoppa klimatförändringarna, menar Ivonne Yánez.

– Om man tittar på vad FN:s klimatpanel skriver så kan vi inte fortsätta bränna olja och gas. Det är redan för mycket koldioxid i atmosfären, vi måste *ta bort* koldioxid.

Då måste man också rädda skogarna

och det gör man bäst genom att stödja lokalbefolkningen.

Världens kända oljereserver uppgår i dag till omkring 800 miljarder fat. Om all denna olja skulle brännas fylls atmosfären på av 320 miljarder ton koldioxid. Det är omkring tio gånger mer än världens totala koldioxidutsläpp per år.

NU HAR VISSERLIGEN Ecuadors regering nappat på idén och lanserat en liknande kampanj för att inte exploatera oljan, men hur ska de resterande 799 miljarder faten olja hållas kvar i marken? Särskilt de som ligger i öknen i Mellanöstern?

Ivonne Yánez har inget bra svar på det, men Ecuador försökte faktiskt nyligen lägga fram Yasuni-förslaget på ett möte med oljekartellen Opec.

– Det blev helt tyst, ingen sade någonting alls.

Däremot finns det områden liknande Yasuni i Brasilien och Bolivia där man börjat titta på den modell som utvecklats i Ecuador.

– President Lula i Brasilien säger att han vill investera pengar i oljeutvinning för att kunna satsa oljevinster på utveckling av landet. Men vi behöver inte gå omvägen via oljan – vi kan satsa pengarna på utveckling direkt, säger Ivonne Yánez.

DAVID JONSTAD

david.jonstad@arbetaren.se

Vi kan göra dessa minskningar utan att omvandla atmosfären till egendom. Genom traditionell reglering, genom att stödja gräsrotsrörelser över hela världen som tar strid mot utvinning av fossila bränslen, genom att slåss för att alla subventioner till fossilindustrin stoppas och att det i stället satsas på förnyelsebara bränslen.

Det är en inställning som väcker många frågor och invändningar från andra organisationer, som exempelvis anser att det behövs ett globalt utsläppstak, som anser att läget är så akut att vi inte kan invänta en helt ny process, som anser att klimatrörelsen både kan kämpa lokalt och globalt, eller som inte har så stora förhoppningar om att en klimatrörelse ska kunna tvinga fram en progressiv klimatpolitik i USA eller i auktoritära stater som Kina och Saudiarabien. ►

”De sociala rörelserna är alltid före regeringarna och företagen. Men vi behöver politisk press också mellan mötena.”

Walden Bello, Focus on Global South

► Men Kevin Smith avfärdar kritiken. Till slut står det i alla fall klart att han skulle kunna tänka sig att stödja ett globalt avtal under förutsättning att det bygger helt på nationella minskningar, utan möjlighet till handel över gränser, och kompletteras med ett avtal om rättvis övergång så att inte fattiga drabbas av omställningen.

Men att det skulle hända förefaller inte särskilt troligt i dessa tider av marknadsliberalism.

– Jag har inte mycket hopp. Jag tror att det var Antonio Gramsci som sade det: Intellectets pessimism, viljans hoppfullhet...

EN AV GANSKA FÅ demonstrationer som äger rum under klimattoppmötet sker när Världsbanken ska presentera sin plan för hur regnskogsområden ska kunna bevaras genom pengar som kompenserar för utsläpp i Nord. Ett femtiotal demonstranter ropar ”Bort med tassarna, Världsbanken” och ”Skogar ja, Världsbanken nej” innan de lägger sig ner och låtsas dö i en klassisk ”die-in”. Deltagarna kommer främst från småbondeorganisationer och ursprungsbefolkningar i Indonesien och näraliggande länder.

En av de ”döende” är Walden Bello, chef för Focus on Global South och sociologiprofessor bördig från Filippinerna. Han har länge arbetat med han-

delsfrågor och varit en av Världshandelsorganisationens, Världsbankens och Internationella Valutafondens mest värtaliga kritiker, känd för många i den globala rättviserörelsen.

I likhet med andra personer med samma bakgrund – såsom Martin Khor från Third World Network i Malaysia – och rörelser, såsom Via Campesina, delar av Attac och radikala fackföreningar som KCTU – riktar de nu stort, och ännu så länge ganska yrvaket, intresse mot klimatförändringarna.

– Handelsfrågorna blir allt mer sammanlänkade med klimatfrågan, vilket vi ser i dag när Världsbanken är här för att sälja in sina marknadskoncept, säger Walden Bello.

OM FÖRHANDLINGARNA på Bali säger han att de saboteras av Stilla havsländerna Japan, Australien, USA och Kanada, att vi har fått ett antal renegatstater och att särskilt Japan är en stor besvikelse.

– Men opinionen är stark i dessa länder, och den här utvecklingen kan bara vändas av folkrörelserna.

Ännu går inte mobiliseringen i klimatfrågan att jämföra med hur stora globaliseringsfrågorna var omkring millenieskiftet, med gigantiska mobiliseringar från Seattle 1999 till Genua 2001 och stora möten som World Social Forum. Men även på Bali

fanns tecken, som Solidaritetsbyn med hundratals småbönder, ursprungsbefolkningar och miljörörelsen. För övrigt var en av arrangörerna nätverket Vår värld är inte till salu, som tidigare varit inriktat på handelsfrågor.

Walden Bello tror att vi befinner oss ungefär fem år från en klimatförhandlingarnas motsvarighet till Seattle – då stora mobiliseringar får förhandlingarna att bryta samman.

– De sociala rörelserna är alltid före regeringarna och företagen. Men vi behöver politisk press också mellan mötena. Rörelsen är inte lika stark som den har varit, men det går upp och ner. Vi behöver skapa en bred allians mellan miljörörelsen och andra sociala rörelser som kan tvinga regeringarna till en djupgående förändring.

WALDEN BELLO ser klimatfrågan som en stor utmaning, men också en stor möjlighet att förändra våra produktions- och konsumtionsmönster till ett sätt som står i överensstämmelse med jordens krav.

– Jag tror att vi har 50 procents chans att rädda miljön från allvarlig skada genom klimatförändringarna.

Han menar att dagens tillväxtmodell kommer att ifrågasättas, ekonomin kan inte fortsätta att växa som nu utan att naturen drabbas. Och då blir frågan större. Klimat-

frågan avslöjar enligt Walden Bello en inneboende motsättning i kapitalismen, mellan kravet på tillväxt och de fysiska krav omgivningen ställer på oss. Den enda strategiska lösningen på lång sikt är då att folket kontrollerar både staterna och produktionen, menar han.

– Kapitalismen kommer antingen att förstöra oss, eller så kommer vi att förstöra kapitalismen.

Under FN-konferensens sista skälvande timmar såg Walden Bellos förhoppningar ut att börja besannas – om inte ett störtande av kapitalismen, så åtminstone ett steg mot en världsomfattande, radikal klimatrörelse. Sociala och ekologiska rörelser från hela världen, samlade på Bali, enades om att bilda en koalition. Mot klimatförhandlingarnas ”falska lösningar på klimatförändringarna – så som koldioxidkompensation, handel med skogsarealer, biobränslen, handelsliberaliseringar” vill de ställa verkliga lösningar som minskad konsumtion, stora resursöverföringar från Nord till Syd, hållbara småjordbruk och att låta fossila bränslen vila i marken.

Namnet på koitionen bär nästan samma namn som vår bilaga: Climate Justice Now – Klimaträttvisa nu!

RIKARD WARLENIUS
rikard.warlenius@arbetaren.se

DAVID JONSTAD
david.jonstad@arbetaren.se

En ”die-in”-aktion mot Världsbankens plan för hur regnskogsområden ska bevaras genom att industrialiserade länder betalar för de utsläpp de gör på hemmaplan.

Småbondeorganisationer och ursprungsbefolkningar är skarpt kritiska till förslaget.

ILLUSTRATION: DANIEL ANDREASSON

Facken som vill rädda klimatet

Det må vara sent, men det senaste året har klimatfrågan börjat prioriteras högt av radikala fackföreningar som sydkoreanska KCTU.

Men räcker lobbying för att pressa fram ett tillräckligt radikalt och rättvist klimatavtal? Möt fackpampen Tony Maher som applåderar klimataktivisternas blockader av kolkraftverk.

AV RIKARD WARLENIUS

Som jag brukar säga till mina vänner i miljörörelsen: Vi är betong-, sågner-, gräv upp- och bränn-facket! säger Tony Maher

Jo, medlemmarna i Australiens fackförening för arbetare inom byggsektorn, skogsbruket, gruvnäringen och energisektorn har förvisso viss delaktighet i Australiens mycket höga utsläpp av växthusgaser, över 20 ton per person och år.

Men nu är fackordföranden Tony

Maher på FN:s klimattoppmöte i Bali i syfte att verka för ett framtida avtal, med stora och bindande åtaganden för bland andra Australien att minska utsläppen av växthusgaser. Det är inte första gången Tony Maher och hans fack CFMEU är med på liknande tillställningar. Ända sedan FN:s miljötoppmöte i Rio 1992 har betongfacket deltagit, "och vi har alltid intagit progressiva ståndpunkter", säger han. I valrörelsen i Australien nyligen sat-

sade CFMEU en halv miljon dollar på tv-reklam för att få bort den konservative premiärministern John Howard, med hans vägran att ratificera Kyotoprotokollet som främsta argument. John Howard hade nämligen sagt att han inte tänkte skriva under några avtal som hotar kolgruvearbetarnas jobb, och när gruvfacket svarade att det inte var Kyoto utan Howard som hotade deras jobb var det effektiv propaganda. Mycket riktigt förlorade Howard jobbet, och den nye premiärministern Kevin Rudd har redan ratificerat Kyoto-protokollet.

TONY MAHER MENAR att den allra viktigaste valfrågan var de drakoniska förändringar i arbetsrätten som John Howards regering infört under beteckningen WorkChoice, men klimatfrågan kom som god tvåa.

Men, undrar vi, är det kontroversiellt bland medlemmarna att driva en politik som skulle kunna gå ut över deras villkor? Frågan är på intet sätt obefogad. Arbetarrörelsen är utan tvivel en del av det moderniseringsprojekt som i mångt och mycket är roten till klimatförändringarna. Den har,

nästan alltid och överallt, understött storskaliga energilösningar, industrialisering och ökade transportvolymerna för att gynna produktion och därmed deras medlemmars sysselsättning och löneutveckling. Med andra ord har konflikterna mellan arbetarrörelsen och miljörörelsen varit många, även om givetvis även samarbete har förekommit.

– Om det hade varit kontroversiellt hade väl någon utmanat mig på ordförandeposten, men det var det länge sedan någon gjorde, svarar Tony Maher. Jag har pratat om det här på möten med tusentals medlemmar – kraftverksarbetare, oljearbetare, kolgruvearbetare inte minst, och de förstår. De säger till mig att vi måste kunna leva på den här planeten, så fixa problemen. De har inte skapat dem.

Till och med när unga aktivister lyckats stänga kolkraftverk och blockera inkommande kolfartyg tar Tony Maher det lugnt.

– Jag säger till våra medlemmar: bli inte arga. De gör ju samma saker som fackföreningar har gjort i hundra år. De gör kampanjer, de organiserar. Och sådana aktioner

”Jag har pratat om det här på möten med tusentals medlemmar – kraftverksarbetare, oljearbetare, kolgruvearbetare inte minst, och de förstår. De säger till mig att vi måste kunna leva på den här planeten, så fixa problemen.”

Tony Maher, CFMEU

- hade stor inverkan på valrörelsen, det ökade trycket.

Även om CFMEU:s långvariga miljö-engagemang nog är ganska unikt för ett industriförbund är de numera inte ensamma om att ha vaknat inför klimathotet. Norska LO har antagit en radikal klimatstrategi, i Storbritannien ska en facklig klimatkonferens äga rum i vinter, spanska Comisiones Obreras driver kampanjer kring klimatfrågor även på arbetsplatsnivå (se artikeln på nästa sida). I Spanien huserar även en internationell facklig kommitté, Sustain Labour, som arbetar med frågan.

NÄR VI FRÅGAR svenska LO:s delegat på Balimötet, Sven Nyberg, om varför LO saknar en utarbetad policy för klimatfrågan säger han att det handlar om brist på resurser – frågan diskuteras, men medlemstapet har lett till nedskärningar på LO:s kansli, så resurser har inte funnits att ta fram någon rapport i frågan.

Danska LO planerar däremot att snart lansera en klimatstrategi. Så är ju också Köpenhamn värd för det klimattoppmöte 2009 där – så är i alla fall planen – nästa avtal, ”Post-Kyoto”, ska undertecknas.

Och på internationell nivå, i International Trade Union Confederation, ITUC, har frågan på senare tid fått hög prioritering. Inför Balimötet gjordes ett omfattande uttalande, med krav på skarpa globala utsläppsminskningar – 85 procent till år 2050. Ituc skisserar ett program för en rättvis övergång, *just transition*, till gröna jobb. Stora förändringar av våra samhällen är nödvändiga för att minska utsläppen, men förändringarna ska inte drabba arbetare och fattiga. ITUC förespråkar omställningsförsäkringar, satsningar på gröna jobb, stöd till fattiga länder och att fackföreningsrörelsen inkluderas i trepartsförhandlingar om hur övergången ska se ut globalt, nationellt, lokalt.

Den internationella fackföreningsrörelsen har visserligen alltid haft viss närvaro på FN:s klimatkonferenser, men aldrig tidigare satsat så stort som på Bali, med en delegation på 85 personer – större än Greenpeace.

Så intresset är något nymornat.

Ching Chabo, informations- och forskningschef på ITUC-Asia Pacific, säger till Arbetaren att klimatfrågan är ny för dem, ”men den har blivit så stor och viktig att vi måste engagera oss i den”.

I HENNES DEL av ITUC, som alltså omfattar Asien och Stilla havs-regionen, finns medlemmar som redan har drabbats av klimatförändringarna, exempelvis på det lilla öriket Fiji. Annars är det främst organisationerna i Australien, och i någon mån Japan, som har börjat arbeta med frågan.

Den stora fackliga delegationen arbetar främst med lobbying – de talar med delegater, arrangerar debatter, tar fram fakta och argument. En del ingår även i länderdelegationer och får på så vis större insyn i förhandlingarna.

Greenpeaceaktivister blockerar världens största kolhamn i Newcastle, Australien. Den motsättning som länge har funnits mellan miljöaktivister klimataktivister stöd från till exempel facket CFMEU, som organiserar arbetare inom byggsektorn, skogsbruket, gruvnäringen och energisektorn.

– Vi argumenterar emot att marknaden kan lösa alla problem. Sociala problem kräver sociala lösningar, även regeringar måste involveras. Vanliga arbetare ska inte förlora på en klimatomställning, säger hon: tvärtom skulle det här kunna vara ett tillfälle att förbättra den sociala dimensionen.

Vad får ni för gensvar från delegaterna då?

– Alla delegater säger förstås att vi har rätt! Men vad som kommer ut i slutänden får vi se så småningom... Vi försöker i alla fall vårt bästa.

Om ITUC har en imponerande delega-

Ching Chabo

tion inne på FN-mötet är de tämligen osynliga utanför, bland organisationer och folkrörelser som ordnar debatter, seminarier och protester. I Solidarity Village for a cool planet, ett tältläger uppsatt av folkrörelser insprängt mellan Nusa Dwas lyxhotell och golfbanor, finns dock viss facklig närvaro, i form av Indonesiens oberoende fackföreningsrörelse och sydkoreanska KCTU. Baginda Harahap är generalsekretärare för det oberoende facket på norra Sumatra, som står utanför ITUC.

– Vi är mycket oroad över klimatförändringarna, säger han. De är en följd av den globala kapitalismen, av dess exploatering av människor och natur.

Annu så länge påverkas inte deras medlemmar direkt av klimatförändringarna, och det är en ny fråga för dem att arbeta med. Däremot har de börjat märka av

andra, indirekta aspekter av klimatförändringarna. De har medlemmar på företag som framställer palmolja från palmer som ofta odlas på nedskövlad regnskogsmark. Oljan skeppas sedan till Europa och USA och används bland annat som ”miljövänligt” alternativ till fossila bränslen. Skövlingen är egentligen illegal, men, säger Baginda Harahap: ”De som hugger ner skogen skyddas av regeringen”.

Palmoljefabrikerna har dessutom sålts ut till underentreprenörer, vilket har medfört att lönerna har sänkts och anställningsvillkoren försämrats.

EGENTLIGEN DET ENDA internationella samarbete som de oberoende indonesiska facken har är med den stridbara och närmast legendariska sydkoreanska federationen KCTU. Även de är på plats i Bali, men inte

”Vi är mycket oroade över klimatförändringarna. De är en följd av den globala kapitalismen, av dess exploatering av människor och natur.”

Baginda Harahap, generalsekreterare för det oberoende facket på norra Sumatra.

FOTO: GREENPEACE/FIONA MORRIS

Med klimat i kollektivavtalet

Fackföreningsrörelsen är ganska nyvaknad i klimatfrågan, och hittills har aktiviteten mest ägt rum på förbunds-nivå – i utredningar, förhandlingar och lobbyverksamhet. Men exemplen på facklig gräsrotskamp blir fler och fler.

Först och främst, menar den internationella fackföreningskonfederationen ITUC, kan och bör fackklubbar engagera sig i arbetsplatsernas förbrukning av energi och andra resurser som leder till koldioxidutsläpp på arbetsplatserna. Industrier, kraftverk och transporter står för en väldigt stor del av utsläppen, och granskning av utsläppen och kampanjer för att minska dem kan nå stora resultat.

Fackföreningar anses också ha ett ansvar för att skapa medvetenhet bland medlemmarna om klimatfrågan. LO i Norge har antagit en klimatstrategi som bland annat syftar till att höja medvetandet och involvera fack och medlemmar i gemensamma initiativ. ”Alla medborgare ska bidra, kostnaden ska delas lika, och de med små resurser ska inte drabbas”, skriver de.

I STORBRIANNIEN har fackföreningar lokalt, med ekonomiskt stöd av regeringen, engagerat sig för att minska utsläppen från sex arbetsplatser – industrier, kraftverk och kontor. Genom undersökningar, gröna utbildningsdagar för de anställda, skolning av fackliga ”miljörepresentanter” och upprättandet av nya förhandlingskommittéer har deltagandet i projektet blivit betydligt större än vid ledningsdrivna initiativ. Fler deltog rent av i den gröna utbildningen än i den vanliga fackföreningsverksamheten, och stärkte därmed facket lokalt. Samtidigt

minskade arbetsplatsernas utsläpp med mellan 7 och 40 procent.

Resor till och från arbetsplatsen är ett område där mycket kan göras för att minska utsläppen. I Spanien har facket Comisiones Obreras (CCOO) arbetat med ”mobilitetsplaner” på företagsnivå och i industrizoner för att förbättra tillgängligheten för kollektivtrafik samt främja cyklande. De studerar möjligheten att inkludera kollektivtrafikavgifter för arbetare i kollektivavtalet.

I många megastäder i tredje världen är utgångspunkten betydligt svårare än i Spanien, eftersom det ofta inte finns kollektivtrafik till de områden där arbetare och fattiga bor. Utbyggnad av sådan skulle ge många fördelar utöver minskade koldioxidutsläpp – renare luft, bättre stadsintegration, billigare resor.

DEN JAPANSKA fackliga samorganisationen Rengo, med 6,5 miljoner medlemmar, genomförde en kampanj 1998 för att minska arbetsplatsernas ekologiska belastning. Under årets varmaste månad drev de till exempel ”Ecostyle – ingen slips, ingen kavaj”, alltså att svalka sig på annat sätt än genom att dra upp luftkonditioneringen. Vidare att ljuset skulle släckas på kontoren två timmar per dag under den ljusa årstiden.

Dessa aktioner anses också ha påverkat medlemmarnas energikonsumtion vid sidan av arbetet, och fungerat som ett allmänt medvetandegörande.

RIKARD WARLENIUS

rikard.warlenius@arbetaren.se

Källa: ITUC:s Trade Union Statement to COP 13

och fackföreningar börjar luckras upp. I Australien får nu

med någon stor delegation. Dess internationellt ansvarige, Lee Chang-geun, och några till deltar i Solidarity Village tillsammans med den indonesiska småbonderörelsen SPI, med en halv miljon medlemmar, och andra sociala rörelser från Indonesien och resten av världen.

Lee Chang-geun säger till Arbetaren att inte KCTU – heller – har kommit särskilt långt med klimatfrågan, ”men vi ser det som en väldigt viktig fråga för arbetarrörelsen i framtiden”.

KCTU ska samarbeta med miljörelsen och andra sociala rörelser för att minska utsläppen och i möjligaste mån motarbeta koldioxidhandel.

– Marknadslösningar är inte bra varken för folket eller för planeten, säger Lee Chang-geun.

KCTU:s första åtgärd blir att utbilda

sina medlemmar, eftersom medvetenheten om klimatförändringarna är låg bland koreanska arbetare. Men facket kommer också att kämpa för att förmå koreanska företag att minska utsläppen och, tillsammans med andra rörelser, för att förmå regeringen att ta på sig bindande utsläppsminskningar. Trots att Sydkorea är en stor utsläppare av växthusgaser och numera även medlem i OECD, är landet inte listat i klimatkonventionens Annex 1 och saknar därmed åtaganden.

– Vi funderar på olika sätt på att ta upp klimatfrågan i våra kollektivavtalsförhandlingar. Vi har inte gjort så mycket än, upprepar Lee Chang-geun flera gånger, men vi anser att frågan är angelägen och brådskande.

Varken Baginda Harahap eller Lee Chang-geun riktar direkt kritik mot

ITUC:s ännu väldigt lobbybetonade arbete. Och hur framgångsrikt det kommer att bli återstår, som sagt, att se.

SÅ SMÅNINGOM kommer FN:s klimatprocess att gå in i en mer nervös fas, då det kan krävas tryck från stora mobiliseringar för att förmå förhandlarna att nå ett avtal om tillräckligt kraftiga utsläppsminskningar och som fördelar bördorna rättvist. Inte minst gäller det COP 15 i Köpenhamn om två år. Så vad har danska LO i beredskap inför det viktiga mötet?

– Vi kommer att arbeta tillsammans med ITUC, säger Heidi Rönne Möller, internationell rådgivare på LO i Danmark. Det är viktigt att arbeta inom strukturerna, om det blir några stora mobiliseringar får vi se i ett senare skede.

rikard.warlenius@arbetaren.se

Baginda Harahap.

Färdplan Bali, destination Köpenhamn.

Bali är

”Alla byggstenar är på plats, men vi kommer att få kämpa hårt för att fylla processen med ett bra innehåll.” Så uttryckte sig företrädare för frivilligorganisationer efter att en överenskommelse kommit till stånd på FN:s klimattoppmöte på Bali.

En omfattande process, med många frågor på dagordningen, sju sattes och ska segla i hamn på klimattoppmötet i Köpenhamn i december 2009.

”Byggstenarna” är, i korthet:

Utsläppsminskningar

För industriländer ska bindande utsläppsminskningar förhandlas fram, men hur stora är oklart. Förhandlingarna kommer att handla både om minskningar på kort sikt och ”visioner” inför framtiden. EU och G77+Kina anser att visionerna ska följa FN:s klimatpanels rekommendation om 25–40 procentiga minskningar för industriländer till 2020. USA vägrar ännu, och den striden blir avgörande för ett kommande avtals möjlighet att minska utsläppen. Även för utvecklingsländer ställs krav på någon slags obligatoriska utsläppsmål – men snarare kommer de att röra exempelvis energieffektiviseringar än rena utsläppsminskningar, och ske under förutsättning att teknologiöverföring och finansieringshjälp finns på plats.

Anpassningsåtgärder och finansiering

Balimötet fattade beslut om att hitta nya sätt att få medel till en anpassningsfond, oklart vilka. I dagsläget är finansieringen en liten skatt på CDM-projekt, som inte ens kommer vara i närheten av behoven (se fotnot). Enligt FN-organet UNDP krävs minst 86 miljarder dollar årligen för att utvecklingsländerna ska kunna anpassa sina samhällen till klimatförändringarna. Att se till att fonden kommer upp i en finansiering i den storleksordningen är en avgörande rättvisefråga i de kommande förhandlingarna. Färdplan Bali slår fast att finansieringen både ska bestå av offentliga medel och privata investeringar. EU och andra hoppas kunna ”styra” kapitalflöden mot hållbar utveckling i Syd.

Teknologiöverföring

För att fattiga länder ska kunna utvecklas ekonomiskt utan att belasta atmosfären med enorma mängder växthusgaser måste de få tillgång till ny, ”grön” teknologi – som oftast utvecklas i Nord. USA vägrar att

Vägen till ett klimatavtal 1990–2009

1990

FN:s klimatpanel IPCC släpper sin första rapport om hur världen kommer att drabbas av klimatförändringar.

1992

FN:s stora miljökonferens i Rio de Janeiro, Brasilien. FN:s klimatkonvention (UNFCCC) antas.

1995

Klimatförhandlingarna fortsätter inom ramen för så kallade COP-möten (Conference of Parties). Det första COP-mötet hålls i Berlin.

1997

Det tredje COP-mötet hålls i Kyoto, Japan och Kyoto-protokollet skapas. 160 stater undertecknar avtalet.

2001

George W Bush svärs in som ny president för USA, en av hans första åtgärder blir att riva upp landets ratificering av Kyoto-protokollet. Den tredje IPCC-rapporten släpps.

bara början

Stora saker står på spel. För FN-delegaterna stundar långa förhandlingar inför Köpenhamnmötet 2009.

luckra upp patenträttigheter, och många åtgärder står i direkt motsättning till regler inom Världshandelsorganisationen, WTO. Att riva upp sådana hinder är en viktig del av de kommande förhandlingarna.

Åtgärder mot skogsskövling

Ungefär 20 procent av de globala utsläppen av växthusgaser sker genom skövling av skogar i främst utvecklingsländer. Att få stopp på dessa skulle alltså drastiskt sänka utsläppen, och har givetvis även andra stora värden. Samtidigt är det en rättvisefråga eftersom växande befolkningar och större behov av åkerarealer är en av drivkrafterna – någon form av ekonomisk kompensation krävs för att låta skogarna stå.

Övergripande

Färdplan Bali innehåller formuleringar om att åtgärder ska kunna "använda marknader" och syfta till "kostnadseffektivitet". Förutom färdplanens agenda fortsätter dessutom förhandlingar kring – särskilt i Syd – kontroversiella marknadsinslag i det

internationella samfundets "klimatregim", som CDM-projekt och utsläppshandel. Medan vissa helt motsätter sig CDM-projekten, till förmån för direktöverföringar, bekymrar sig andra över svaga regelverk och att det är så svårt att få privata investeringar i de fattigaste länderna i till exempel Afrika, som i dag knappt mottar CDM-projekt över huvud taget.

En fråga som ligger helt utanför färdplanen, och som inte heller är en del av Kyotoprotokollet, rör begränsningar av utsläpp från internationella transporter (flyg och sjöfart). Dessa står för en stor och växande andel av de globala utsläppen. För att en ny regim ska vara effektiv måste även det in i förhandlingarna.

Stora saker står på spel. Av huvudaktörerna driver EU utsläppsminskningarna hårdast. G77+Kina driver rättvisefrågorna. USA bromsar. Att få dem att enas om ett avtal med tillräckligt skarpa utsläppsminskningar, och tillräckligt rättvist för att inte jordens fattiga ska drabbas, kommer inte att bli lätt. "Det finns ingen Plan B – vi har

bara en planet", sade Australiens nyvalde premiärminister Kevin Rudd på Bali.

Den största delen av frivilligorganisationerna, samlade i Climate Action Network, anser att möjligheterna fortfarande finns att åstadkomma ett bra avtal. Mer radikala folk-rörelser, exempelvis Climate Justice Now!-koalitionen, anser att de lösningar som hittills diskuteras inom FN-systemet till stor del är "falsa" och vill se förhandlingar i andra spår. En del, som Durban-gruppen, går så långt som till att förhandlingarna hittills "är värre än ingenting"; hellre inget avtal än ett marknadsbaserat avtal.

Kampen kan börja. I december 2009 har vi – kanske – svaret.

RIKARD WARLENIUS

rikard.warlenius@arbetaren.se

Fotnot: Genom Kyoto-protokollets så kallade CDM-projekt (Clean Development Mechanism) får ett land tillgodoräkna sig utsläppsminskningar, även om dessa görs någon annanstans. I-länder tillåts alltså att "minska" sina utsläpp genom projekt i utvecklingsländer.

Kyoto-avtalet

Det första internationella avtal som tvingade länder att minska sina utsläpp. Avtalet innebär att de industriländer som ratificerat avtalet ska minska utsläppen med i genomsnitt 5 procent från år 1990 till perioden 2008–2012. EU har förbundit sig att minska med 8 procent och Japan 6 procent. EU har sedan förhandlat inbördes om hur mycket varje lands utsläpp ska minska.

För Sverige sattes målet till +4 procent. Riksdagen har dock bestämt att Sverige ändå ska minska sina utsläpp med 4 procent. I Kyotoprotokollet ingår även "flexibla mekanismer" som handel med utsläppsrätter och mekanismer som möjliggör för länder med utsläppsmål att tillgodoräkna sig utsläppsminskningar i andra länder. Bränsle för internationell flyg- och fartygst trafik omfattas inte av Kyotoprotokollet, och länder kan tillgodogöra sig "sänkor" i form av till exempel skogsarealer.

USA är det enda industriland som inte undertecknat Kyotoprotokollet. 720 amerikanska städer stöder dock Kyotoprotokollet och flera delstater har satt upp liknande klimatmål för sig själva.

I december 2007 skrev Australien på Kyotoprotokollet efter att arbetarpartiet vunnit i parlamentsvalet.

FN:s klimatkonvention UNFCCC

På FN:s miljömöte i Rio de Janeiro, Brasilien, 1992, antogs FN:s klimatkonvention, mer känd som UNFCCC – United Nation Framework Convention on Climate Changes. Konventionen skriver i allmänna ordalag att världens länder måste agera för att förhindra global uppvärmning. Målet för konventionen är att "koncentrationen av växthusgaser i atmosfären ska stabiliseras på en nivå som förhindrar en farlig antropogen (männlig) störning i klimatsystemet", och detta inom "en tidsram som är tillräcklig för att tillåta ekosystem att anpassa sig naturligt till klimatförändring, att säkerställa att livsmedelsproduktion inte hotas och att möjliggöra för ekonomisk utveckling att fortgå på ett hållbart sätt". Konventionen slår också fast att världens länder har "gemensamma, men olikartade ansvar respektive förmåga. Således bör parter som är industriländer ta ledningen i kampen mot klimatförändring".

Konventionen innehåller inga bindande skrivningar eller klara, siffrsatta mål. Därför har de cirka 180 länder som undertecknat UNFCCC fortsatt att träffas för att förhandla och besluta kring konkreta åtgärder.

FN:s klimatpanel IPCC

Vetenskapligt organ inom FN som sedan 1990 levererat rapporter om klimatförändringarna och vad som orsakar dem.

IPCC består av omkring 2 500 forskare från 154 länder som sammanställer de senaste årens klimatvetenskapliga rön. Rapporterna koncentrerar sig framför allt på att presentera den vetenskap som det råder full konsensus om, den allra senaste forskningen ges därför inte plats i IPCC:s rapporter.

De rekommendationer som IPCC ger ligger ofta till grund för de klimatmål som sätts upp nationellt och globalt.

2005

Ryssland undertecknar Kyotoprotokollet, vilket gör att det kan träda i kraft.

2006

Den så kallade Stern-rapporten visar hur hårt världsekonomin kommer att drabbas av klimatförändringarna om inget görs för att hejda dem.

2007

IPCC:s fjärde rapport släpps och slår fast att det är "våldigt troligt" att människan orsakar klimatförändringarna. USA:s före detta vicepresident Al Gore och IPCC tilldelas Nobels fredspris. Det 13:e COP-mötet hålls på Bali i Indonesien.

2008

Nästa stora klimatmöte blir i Poznan, Polen.

2009

Köpenhamn står värd för det klimatmöte som många hoppas ska kludba ett nytt klimatavtal. Sverige är samtidigt ordförandeland i EU.

Indoneser från Java hör till dem som redan nu drabbas hårt av olika klimatrelaterade katastrofer som översvämningar och lerskred.

Framtiden är redan här

Hittills i år har FN:s organ för akut nödhjälp utfärdat tolv apeller om nödhjälp till länder som drabbats av naturkatastrofer på grund av klimatet.

Arbetarens **Andreas Malm** ger en global lägesrapport från ett år som av FN kallas "megakatastrof" – och där orden klass och kön förklarar vem som hemsöks av de klimatskred som förflyttar berg.

I början av november öste regnet ner över den mexikanska delstaten Tabasco. Det öste ner och öste ner och det slutade inte att regna. Skyfallen sträckte sig in över grannprovinserna, en del av världen som blivit berömd av helt andra skäl: Chiapas.

Alldeles på andra sidan gränsen bodde 600 småbönder, i en by vid namn San Juan Grijalva. Också här öste regnet ner, det öste ner och det vägrade hålla upp. Ett berg utanför byn började digna under regnet. Vattenmassorna tyngde dess axlar, löste upp de översta mark- och klipplagren, sippade ner i sprickor. Det luckrade upp grunden, prövade bergets motståndskraft tills, efter ännu ett dygn av ihållande regn, den 4 november år 2007, berget inte kunde stå emot mer: plötsligt föll det ihop.

En mur av sten, lera och vatten välte över San Juan Grijalva.

– Det var som ett muller, som när en helikopter passerar ovanför. Vi visste inte vad som hände och gick utomhus och sprickor öppnades i marken. Vi sprang uppför kullen men jorden och leran fortsatte att välla ner över oss, vittnade en av de överlevande, den 21-årige bonden Domingo Sanchez, till nyhetsbyrån AP.

På fotografierna efteråt syntes bara slam och jord över den plats där 600 människor tills alldeles nyligen hade bott; några korrugerade plåttak flöt ovanpå sörjan. Lyckligtvis klarade sig majoriteten av invånarna – djuren vittrade fara alldeles innan katastrofen, rusade oroligt ut på kullarna och lockade med sig skräckslagna bybor – men San Juan Grijalva existerar inte längre. Skredet utplånade byn.

I Tabasco steg vattnet i flodrenarna; människor försökte förtvivlat bygga färdämningar för att hålla emot men dropparna fortsatte obönhörligen att falla tills bägarna rann över och 80 procent av delstaten lades under vatten. 100 procent av odlingarna dränktes, majs, bönor, bananer, hela årets skörd. När översvämningen stod i zenit visade flygfotografier hur delstaten

förvandlats till en insjö. Bara trädtoppar och hustak stack upp.

Elva dagar efter skredet i San Juan Grijalva, den 15 november, svingade cyklonen Sidr en upp till sex meter hög vattenmur genom Bangladeshs låglänta kustområden. En man berättade efteråt hur han höll sin hustru i handen när vågen kom, knockades medvetelslös och letade i flera dagar innan han till sist fann henne:

– Jag såg just hennes kropp under hyacinterna i kanalen. Men folk är trötta på att begrava lik och har fullt upp med att få tag på mat, så ingen hjälper mig att ta hand om hennes kropp, sade han till *Daily Star*.

Hem blåstes bort som löv i vinden, träd

drogs upp med rötterna, fiskebåtar sköljdes ut i havet, en halv miljon boskapsdjur försvann och årets risodlingar ödelades i de områden där Sidr svepte fram: på bara några timmar fick 27 miljoner människor sina liv helt eller delvis förstörda.

27 miljoner människor.

Dödssiffran stannade troligen under 10 000, tack vare att många hann sätta sig i relativ säkerhet. Men överlevarna har inte haft mycket att återvända till. Stora delar av södra Bangladesh är fortfarande rivet land.

NÅGON MÅNAD INNAN himlen öppnade sig över Tabasco hade den just slutit sig ovanför Afrika, som i september upplevde de värsta skyfallen på tre decennier – tre decennier som i många av de drabbade länderna har stavats torka, torka och torka. När sedan regnet äntligen anlände kom allt på en gång, den uttorkade marken hade ingen möjlighet att absorbera vattnet och i stället bildades floder, störtvågor: i 23 länder, från Senegal i väst till Somalia i öst och Uganda i söder vräkte regnet ner och kastade sig genom samhällen, och i utkanten av det västerländska nyhetsflödet flimrade siffran 1,5 miljoner förbi. 1,5 miljoner människor – slutsiffran närmade sig 2 miljoner – förlorade sina hem och skördar.

Som Arbetaren rapporterade svarade

OCHA, FN:s organ för akut nödhjälp, på den afrikanska översvämningen med att utlysa år 2007 till en allmän "megakatastrof". I början av oktober hade OCHA utfärdat 13 appeller om nödhjälp till länder som drabbats av naturkatastrofer, fler än under något annat år, och *alla utom en* kopplades till klimatet. Organets chef, Sir John Holmes, förklarade:

– Om du lägger ihop alla de här katastroferna får du en megakatastrof, och 2007 är inte slut än. Vi kommer helt säkert att ha mer i slutet av året.

Detta var innan katastrofen i Tabasco, innan Sidr. I skrivande stund har OCHA bett de rika länderna om hjälp till 15 fattiga länder.

Alla utom ett har hemsökts av någon slags klimatskred.

TVÅ MÖNSTER ÅTERKOMMER hos de katastrofer som nu – bokstavligen – står som spön i backen. För det första passar de chockrande väl in i förutsägelseerna om hur vädret kommer att bete sig i en varmare värld. Vattencykeln intensifieras och nederbörden klyvs, framför allt, i ytterligheter: extrem torka varvas med lika extrema skyfall. På vissa platser väntas den totala nederbörden sjunka ner mot kronisk torka och ökenvillkor, på andra i stället stiga mot ett blötare

Sydamerika: Forcerad proletarisering

En garanterad, universell konsekvens av klimatförändringarna är att ett stort antal lantbrukare som inte längre kan försörja sig måste tvingas runt på jakt efter arbete. Den framtiden är redan verklighet i Venezuela, Brasilien och på Grenada.

Glaciären Chacaltaya kommer att försvinna om smältningen fortsätter som nu. Flera länder förlorar då sin vattenförsörjning.

”I utkanten av det västerländska nyhetsflödet flimrade siffran 1,5 miljoner förbi. 1,5 miljoner människor – slutsiffran närmade sig 2 miljoner – förlorade sina hem och skördar.”

klimat, och i ytterligare en kategori tros *genomsnittet* förbli i stort sett oförändrat – men i stället för i ett jämnt flöde tenderar regnet att komma med ketchup-effekt.

EN VARMARE VÄRLD är överfull av solenergi. Den hålls infångad i biosfären av växthus-gaserna, som förstärks våldsamt genom förbränningen av fossila bränslen. Överskottet på energi driver upp vattencykeln och ger större kraft åt skyfallen – och åt cyklonerna. I uppvärmda hav ligger solenergi och dallrar vid ytan. När tropiska cykloner – även kända som orkaner och tyfoner – har formats över haven kan de spinna extraenergin runt sig och sedan svinga sina klingor över land, vassare och farligare än någonsin förr.

I en varmare värld stiger haven.

Mönstret är uppenbart, men vid varje klimatkatastrof inkallas en vetenskapsjournalist eller konsensusmeteorolog eller någon annan lugnande auktoritet för att avfärda sambandet: den här översvämningen, den här stormen, den här branden, heter det, hade lika gärna kunnat inträffa utan högre medeltemperatur. Ingen enskild händelse – det har blivit ett mantra – kan förklaras med den globala uppvärmningen. Så informerade exempelvis Erland Källén,

Sveriges egen IPCC-påve, i *Dagens Nyheter* om att brandkatastrofen i Kalifornien i oktober månad inte hade något att göra med uppvärmningen, utan sprang ur helt naturliga väderfenomen. Källén missade då den forskning som säger att högre temperaturer kommer att göra Kalifornien hetare och blåsigare, växtligheten mer lättantändlig och lågorna, när de väl har flammats upp, hetsigare och svårare att kontrollera: år 2004 beräknade ett forskarlag att andelen vilda, okontrollerbara bränder i delstaten kommer att öka med upp till 150 procent om koldioxidhalten fördubblas från förindustriell nivå (till omkring 560 grader – i dag är den 383).

Det var framtiden som brann i Kalifornien. Så är också fallet i samtliga uppmärksammade klimatkatastrofer under år 2007, från de grekiska bränderna till värmeböljan i Östeuropa till de ärenden som OCHA fått på sitt bord: de är järtecken, men också krevader här och nu. De säger att uppvärmningen redan slår till med kraft.

Den brittiska biståndsorganisationen Oxfam konstaterar i en färsk rapport om året som gick, *Climate Alarm*, att antalet naturkatastrofer har fördubblats på 25 år, från omkring 125 per år i början av 1980-talet till närmare 500. Katastrofer som inte

stiger ur klimatets rörelser blir varken fler eller färre – jordbävningarna håller sig fortfarande kring 20 om året – medan cyklonerna, översvämningarna och torkan väljer fram som i ett skred.

Vissa väljer att inte se skredet för alla stenar. Andra känner hur de träffas på kroppen.

Just detta är det andra mönstret i klimatkatastroferna: det är inte *alla* människor, inte *vem som helst* som drabbas. Småbönderna i San Juan Grijalva förlorade allt av det lilla de ägde. I Bangladesh stod de stenmurade villorna emot stormen, medan de hem som byggts av bambu, halm och spensligt timmer – i synnerhet nära flodkanterna – knäcktes direkt. Huruvida en bostad fanns att återvända till efter Sidrs framfart var alltså en funktion av inkomst eller, om man så vill, av klasstillhörighet. Bangladesh som helhet ger ytterst ringa bidrag till den globala uppvärmningen, och allra minst ger fiskarna, bönderna, textilarbetarna: *just de som träffades hårdast*.

TRE ÖVERSVÄMMADE LÄNDER i Afrika utlyste nationella katastroftillstånd i september. Det var Togo, Ghana och Burkina Faso, som på listan över vilka länder som släpper ut mest koldioxid per capita ligger på plats 168, 169

respektive 196. Återigen hemsöktes just de som inte har förbränt fossila bränslen av förbränningens effekter, och mönstret går igen överallt, på global nivå och nationell: majoriteten av de som fångades av lågorna i Kalifornien var papperslösa migrantarbetare från Latinamerika men John Travolta och de andra Hollywoodstjärnorna var aldrig i fara. När värmen grillade Frankrike sommaren 2003 var de välbeställda på luftkonditionerad semester medan bårhusen fylldes av närmare 15 000 arbetare, arabere och ensamstående pensionärer från städernas upphetade betongglådor. När Katrina närmade sig New Orleans hade de svarta, de fattiga inget annat val än att stanna i staden medan vita, rika rullade bort i stadsjeepar och tog in på hotell tills stormen blåst över. De människor som nu faller genom den plötsligt bräckliga isen på Arktis, som täcks av sand i Mongoliet, som ställs under vatten i Tuvalu, ser sina odlingsfält torka ut i Peru, törstar längs sinande floder i Nepal eller bygger slumbstäder på allt mer prekära pålar i Lagos slum är de som *inte är i närheten av att äga avancerade produktionsmedel och som därför inte har förbränt i stort sett några fossila bränslen alls*.

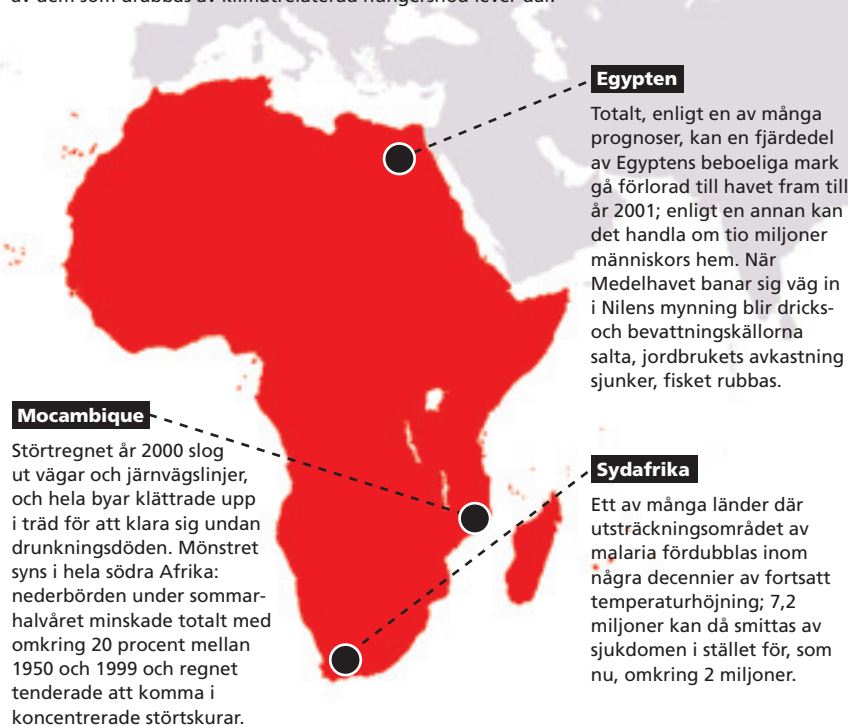
Varför drabbas just de? Oxfam påpekar i sin rapport att fattiga, egendomslösa, till arbete utelämnade människor lever nertrygda liv. Redan innan klimatskredet träffar dem dignar de – likt berget utanför San Juan Grijalva – under bördor som varierar från plats till plats. Det kan röra sig om fellsagna skördar, om skulder, om hivsmitta, om arbetslöshet efter en privatiseringsvåg.

När regnet vräker ner eller något annat klimatskred slår till har de egendomslösa följaktligen minst kraft att hålla sig stående: deras liv är redan kritiska. ”Klimatförändringar”, skriver Oxfam, ”förvärrar det faktum att för många fattiga människor är chocker ett normalt tillstånd”.

Mellan 1991 och 2000 dog 23 människor per naturkatastrof i världens rikaste nationer. I de fattigaste var samma ”dödsfall-per-katastrof-kvot” 1 052. Samma slags extrema väderhändelser skördar mångdubbelt fler offer i länder som redan är betryckta. Men *de ekonomiska förlusterna* räknade, inte i liv men i dollar och euro, är tvärtom mångdubbelt större om samma händelser inträffar i länder som flyter högt i hierarkin. De har ansamlat stora kapitalvärden *just genom sin tillgång till och ymniga förbränning* av fossila bränslen. Deras ackumulerade resurser naggas i kanten av skreden, rent ekonomiskt, men de ger ett stötdämpande skydd för de människor som åtnjuter dem – åtminstone tillfälligt, på den globala uppvärmningens tidiga stadier. Och omvänt: det liv-i-klimatchock som världens fattiga massor nu går in i är *en*

Afrika: Utvecklingen går upp i rök

Ingenstans är klimathotet så kritiskt som i Afrika. Mellan 70 och 80 procent av dem som drabbas av klimatrelaterad hungersnöd lever där.

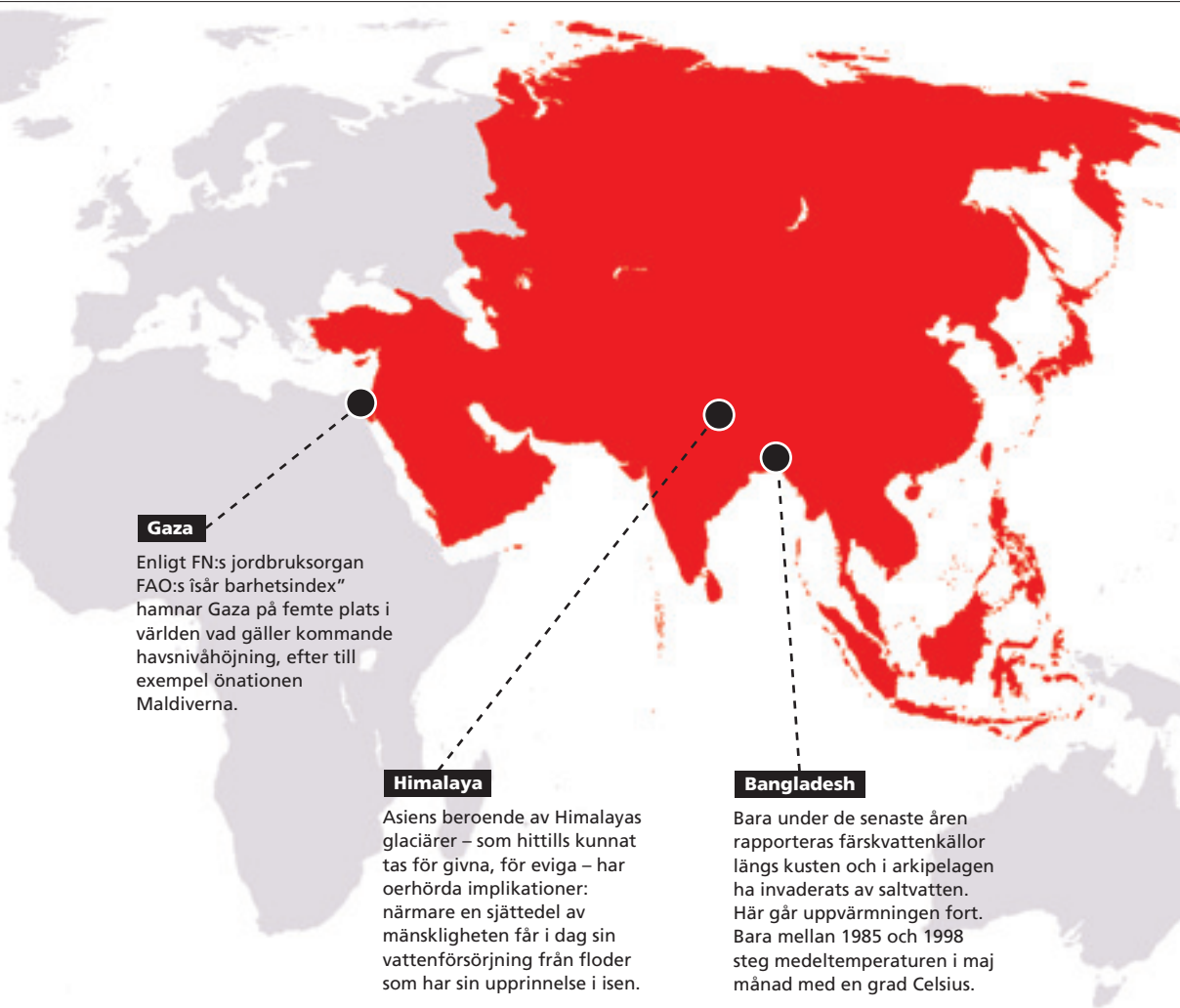
Malawi, 2007. De kraftiga skyfallen har förstört både vägar och grödor.

Asien: Drabbas hårdast

Klimatförändringenens mänskliga drama kommer till största delen att utspela sig i Asien, där mer än 60 procent av jordens befolkning, eller cirka fyra miljarder människor lever.

Vattenhämtning i Bangladesh. Gamla källor sinar eller invaderas av salt och tvingar byborna att gå allt längre för att hämta färskvatten.

Gaza

Enligt FN:s jordbruksorgan FAO:s *isår barhetsindex* hamnar Gaza på femte plats i världen vad gäller kommande havsnivåhöjning, efter till exempel önationen Maldiverna.

Himalaya

Asiens beroende av Himalayas glaciärer – som hittills kunnat tas för givna, för eviga – har oerhörda implikationer: närmare en sjättedel av mänskligheten får i dag sin vattenförsörjning från floder som har sin upprinnelse i isen.

Bangladesh

Bara under de senaste åren rapporteras färskvattenkällor längs kusten och i arkipelagen ha invaderats av saltvatten. Här går uppvärmningen fort. Bara mellan 1985 och 1998 steg medeltemperaturen i maj månad med en grad Celsius.

GRAFIK: DANIEL ANDREASSON, TEXT: ANDREAS MALM

funktion av att de inte har deltagit i problemets uppkomst, ty om de skulle ha haft en hög konsumtion av fossila bränslen bakom sig skulle de också besitta de skyddande resurserna.

DEN GLOBALA uppvärmningen är, med andra ord, ett universellt jordskred. Det har satts igång genom en förbränning av fossila bränslen som är lokaliserad till vissa bestämda platser och klasser i mänsklighetens sociala geografi. Men klimatskreden kan störta fram var som helst på jorden, och de sorterar sina offer efter klasstillhörighet. Skiljelinjerna går inom länder, men kanske framför allt *mellan* dem, mellan världskapitalismens centra – baserade på konsumtionen av fossila bränslen sedan 1800-talets mitt – och dess periferier.

Klimatskred är sociala konstruktioner, naturen ett medium. Det gäller i orsakslädet, men också i resultat: hur skreden slår bestäms av de sociala relationerna. Ingenstans är detta så tydligt som när det kommer till genus. Mellan 1974 och 2003 inträffade 174 extrema väderhändelser i Bangladesh, varav den värsta var den kombinerade översvämning och cyklon som år 1991 dödade 138 000 människor. *På varje död man gick fem döda kvinnor*. Varför? Därför att män rörde sig i offentliga utrymmen och snabbt nåddes av information om den annalkande katastrofen, medan kvinnor befann sig i sina hem. Många av dem saknade dessutom simkunskaper. Oxfam konstaterar, återigen, att kvinnor har sämre resurser än män att falla tillbaka på och staga upp sina liv med när stormen kommer: de dignar i förväg, deras liv är, i jämförelse med männens, redan kritiska.

Annorlunda uttryckt – myntets andra

sida – har kvinnor i allmänhet *betydligt lägre konsumtion av fossila bränslen än män*, på global nivå såväl som på nationell. Gerd Johnsson-Latham har på miljövårdsberedningens uppdrag skrivit *En studie om jämställdhet som förutsättning för hållbar utveckling* som under hösten väckt internationell uppmärksamhet för sina rön: svenska kvinnor reser mindre än män – i synnerhet med flyg – har mindre bränsleslukande bilar, äter mindre kött och ägnar sig över huvud taget mindre åt koldioxidintensiv konsumtion. Men det är, inom ramen för

”Det är inte alla människor, inte vem som helst som drabbas. Småbönderna i San Juan Grijalva förlorade allt av det lilla de ägde. I Bangladesh stod de stenmurade villorna emot stormen.”

samma slags genuskontrakt, kvinnor som måste gå längre med dunkar och krukor för att hämta färskvatten när de gamla källorna sinar eller invaderas av salt – och så vidare, på fält efter fält.

Samma resonemang kan föras i fråga om vithet: ju vitare, desto högre konsumtion av fossila bränslen...

Den globala uppvärmningen rasar ut från toppen av sociala hierarkier och skär, för att använda ett för stunden populärt ord, intersektionella snitt genom mänskligheten. Den gör position till en fråga om liv och död.

I detta läge finns det gott om röster inom den västerländska borgerligheten

som säger att vi inte behöver bry oss. Susanna Popova, en av de mest ståndaktiga klimatförnekarna i Sverige, hävdade nyligen i sin kolumn i Svenska Dagbladet att ”visserligen kommer fler att dö av värme än i dag. Men färre kommer att dö av kyla, så sammantaget kommer färre att dö, netto och globalt, till följd av klimatförändringar.” Färre kommer att dö – så lät oss välkomna den globala uppvärmningen. Argumentet påminner om den fingertoppskänsla för sociala realiteter som tillskrivits Marie Antoinette, när hon fick höra att de

fattiga inte hade bröd och utropade: ”Varför äter de inte bakelser? Låt dem äta bakelser!” Men argumentet om uppvärmningens positiva effekter uttalas inte bara av clownen i borgerlighetens marginaler – av en Popova, en Johan Norberg, en Björn Lomborg – utan också av dess högsta kvarter: Vita huset har förklarat att den globala uppvärmningen har både positiva och negativa effekter och att ingen kan veta vad som överväger.

I april 2007 publicerade *Newsweek*, världens näst största nyhetsmagasin, ett temanummer om alla de fantastiska möjligheter som den globala uppvärmningen medför, alla nya branscher och affärer

som följer i dess spår. I ett isfritt Arktis kan man äntligen borra efter olja, vin kan odlas i tidigare otänkbara territorier och – heureka – när öknen täcker Botswana kan turister lockas av äventyret att åka snowboard på sanddynorna. *Time* – Newsweeks konkurrent, ännu steget före i global upplaga – följde upp Sidr med en ingående analys av Bangladeshs framtidsutsikter. Där noterades att Indien redan börjat uppföra en barriär längs gränsen enligt israelisk modell, men *Time* konstaterade att de strömmar av flyktingar som väntas flöda ut ur landet när värmen stiger också artar sig till en välsignelse: ”Bangladeshs flyende massor kan komma att tillfredställa västvärldens behov av billig arbetskraft”.

Men det allra vanligaste argumentet för att den globala uppvärmningen måste få ha sin gång är att *vi inte har råd att åtgärda den*. Det skulle kosta för mycket i ekonomiska värden att avrusta fossilekonomin och övergå till en förnybar energibas.

Sambandet förefaller klart även på denna punkt. Ju närmare kapitalackumulationens centrala flöden människor befinner sig, desto mer fossila bränslen förbränner de, och *desto ovilligare är de att göra något åt den globala uppvärmningen*.

DE SOM FROSSAR i bränslena, och de som använder sin makt till att välkomna, skönmåla, bagatellisera uppvärmningen medverkar i dag aktivt till att miljoner och åter miljoner människor vid den andra änden av skalan får sina liv avslutade och förstörda *nu*. För att inte tala om i framtiden.

Nu krävs ett skred

ALLA TEMPERATURHÖJNINGAR – även de 0,8 grader som vi hittills lyckats med – är farliga. De drabbar människor, samhällen och ekosystem. Två graders ökning kommer med säkerhet att driva tiotals miljoner människor på flykt undan torka, översvämningar och vattenbrist. Ändå är det två grader som politikerna siktar på. Bortom två grader ökar nämligen riskerna för de fullständigt förödande, långsiktiga och självgenererande klimatförändringarna – då återkopplingsmekanismer sätter igång som kan få klimatet att skena, då skred följer på skred: Då Amazonas brinner ner, vilket i sin tur leder till att mängder av metan lagrad i Sibiriens permafrost smälter, vilket i sin tur... kan leda världen till sexgradershelvetet.

DETTA ÄR VAD som står spel. Enligt FN:s klimatpanels mest realistiska scenario krävs det, för att hålla de globala temperaturökningarna på 2–2,4 grader, att de globala utsläppen minskar med 85 procent till år 2050. Förmodligen krävs ännu mer eftersom klimatpanelen visat sig underskatta kraften i klimatförändringarna.

Ändå var det i sig otillräckliga 85 procentsmålet aldrig ens på förhandlingsbordet under FN:s klimatomöte på Bali. I stället diskuterades ett betydligt mer riskabelt scenario, att halvera utsläppen till 2050. Det kommer med största sannolikhet att leda till över två graders temperaturökning.

USA vägrade hårdnackat att gå med på att skriva in halveringsmålet, ännu mindre gå med på klimatpanelens medellånga rekommendation om 25–40-

procentiga utsläppsminskningar i i-länderna till 2020. Att skriva in ett temperaturmål på högst två graders temperaturökning fanns inte ens på kartan.

USA fick sin vilja igenom.

RISKERNA MED ATT överskrida två graders temperaturökning kan inte ha nått fram till världens makt-havare. Åtminstone präglades inte förhandlingarna på Bali, och den slutöverenskommelse som till slut blev resultatet, av det allvar som krävs.

Samtidigt är det för tidigt att ge upp. Överenskommelsen har många brister, men är främst en dagordning som under processens gång, åtminstone fram till klimattoppmötet i Köpenhamn i december 2009, ska fyllas med innehåll.

Om innehållet ska bli adekvat, om det ska kunna säkra våra egna och våra barns framtid, måste ett helt annat allvar föras in i processen än det schackrande, den kohandel och uppenbara nonchalans inför vetenskapen som präglat FN:s klimatförhandlingar hittills.

Men innehållet måste inte bara vara adekvat för naturen – utan också för människorna. En uppgörelse som inte är rättvis, som inte tar full hänsyn till fattiga människors och länders rätt till ekonomisk och social utveckling, kommer inte heller att kunna rädda planeten. Vi sitter alla i samma båt, även om vissa åker första klass och andra trängs i lastrummen.

Efter att ha följt förhandlingarna på Bali kan det kännas hopplöst att uppnå ett adekvat och rättvist avtal. Men precis som det finns skred i naturen finns

“Två graders ökning kommer med säkerhet att driva tiotals miljoner människor på flykt. Ändå är det två grader som politikerna siktar på.”

det politiska skred. Situationer då det som alldeles nyligen föreföll omöjligt plötsligt framstår som nödvändigt. Sådana skred kan bara åstadkommas av starka opinionsyttringar, av kamp i och utanför förhandlingsrummen. Det är bara vi – du och jag och alla andra – som tillsammans kan åstadkomma det som nu tycks omöjligt. Den mest positiva signalen från Bali var just detta: Runt om i världen inser allt fler människor, allt fler folkrörelser, att klimatfrågan är vår tids ödesfråga, och att de måste sätta handling bakom orden.

RIKARD WARLENIUS
rikard.warlenius@arbetaren.se

Om denna bilaga

Denna bilaga är en del av tidningen Arbetaren (nr 50–51). Den är producerad i samarbete med SAC:s U-info och är delvis finansierad med bidrag från Sida.

Vill du beställa fler exemplar?
Kontakta:

redaktionen@arbetaren.se

Tidigare bilagor i Arbetaren

2007. Dubai bakom lyxen.

2006. Kvinnorna som lämnar allt för ett liv som lågbetalda städerskor i rika länder.

2005. Det socialistiska projektet i Venezuela.

2004. Arbetarnas underjordiska kamp i Iran.

2003. Maghreb – Migrationen från Nordafrika till Europa.

Ladda ner från www.arbetaren.se eller beställ från redaktionen@arbetaren.se.

Beställ

Gratis provex på Arbetaren!

Känner du som vi att det finns ett behov av en stark, kritisk pressröst? Längtar du efter andra infallsvinklar på hur du, din arbetsplats, samhället och vår miljö påverkas av högervindarna?

I Arbetaren får du en tidning som går hårt åt makten. Och du möter dem som gör mer än att knyta handen i fickan när de upprörs eller körs över – i Sverige och hela världen. Varje vecka.

Beställ ett gratis provex eller teckna en prenumeration på

www.arbetaren.se

